

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ**
UNIVERSITY OF PATRAS

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ
ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΟΡΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ
ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ – ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ.**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ:

ΚΟΥΦΟΓΙΑΝΝΗ ΜΑΡΙΝΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΓΙΑΝΝΟΥΚΟΥ ΙΩΑΝΝΑ

ΠΥΡΓΟΣ - 2021

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε με τη μορφή πτυχιακής εργασίας για το τμήμα Διοίκησης Οικονομίας και επικοινωνίας τουριστικών και πολιτιστικών μονάδων, του πρώην ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας. Για την σωστή υλοποίηση αυτής θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Γιαννούκου Ιωάννα, επόπτρια της εργασίας, για την άρτια καθοδήγηση και τις σωστές συμβουλές αυτής.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Βλάσση Ε., υπάλληλο της αντιπεριφέρειας Δυτικής Ελλάδας, για το χρόνο που ασχολήθηκε και τις πληροφορίες που μου έδωσε σε σχέση με τις πυρκαγιές του 2007 στο Νομό Ηλείας.

Τέλος ως πράξη ευγνωμοσύνης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την συμπαράσταση και γενικά για ότι μου έχουν προσφέρει μέχρι σήμερα στη ζωή μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τομέας των φυσικών καταστροφών, είναι κάτι που απασχολεί τον πλανήτη γη πολύ πριν την ύπαρξη του ανθρώπου, με τη μορφή που έχει σήμερα. Στη σύγχρονη εποχή οι φυσικές καταστροφές απασχολούν τους μελετητές και την ανθρωπότητα γενικά, οριοθετώντας έννοιες όπως η κρίση και η αντιμετώπιση κρίσεων. Φυσικά μια κρίση – φυσική καταστροφή είναι πολύ πιθανόν να επηρεάζει τον τομέα του τουρισμού. Παρακάτω θα αναλυθούν οι επιπτώσεις την καταστροφικής πυρκαγιάς στο Νομό Ηλείας το 2007 στον τομέα του τουρισμού. Η εργασία έχει δομηθεί σε 4 βασικά κεφάλαια, το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στη τουριστική ανάπτυξη, αναλύοντας κάποιες προσεγγίσεις αυτής. Το δεύτερο κεφάλαιο έχει σχέση με την λέξη «Κρίση», δίδεται ο ορισμός και κάποια γνωστά παραδείγματα φυσικών καταστροφών ανά τον κόσμο. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η διαδικασία αντιμετώπισης μια κρίσης καθώς και η παραμετροποίηση επικινδυνότητας. Τέλος το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στις πυρκαγιές του Νομού Ηλείας και πραγματοποιείται μια έρευνα αυτού με σχετική βιβλιογραφία, όπως φαίνεται παρακάτω.

Λέξεις Κλειδιά

Κρίση, Νομός Ηλείας, Αντιμετώπιση κρίσεων

ABSTRACT

The field of natural disasters is something that has concerned planet earth long before human existence, in the form it has today. In modern times, natural disasters concern scholars and humanity in general, delimiting concepts such as crisis and crisis management. Of course a crisis - natural disaster is very likely to affect the tourism sector. Below will be analyzed the effects of the catastrophic fire in the Prefecture of Ilia in 2007 in the field of tourism. The work is structured in 4 main chapters, the first chapter refers to tourism development, analyzing some of its approaches. The second chapter deals with the word "crisis", gives the definition and some well-known examples of natural disasters around the world. The third chapter analyzes the process of dealing with a crisis as well as the risk configuration. Finally, the fourth chapter refers to the fires of the Prefecture of Ilia and a research is carried out with relevant bibliography, as shown below.

Keywords

Crisis, Prefecture of Ilia, Crisis management

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	ii
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	iii
Λέξεις Κλειδιά	iii
ABSTRACT	iv
Keywords	iv
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	v
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	7
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1.2 ΕΝΝΟΙΑ	7
1.3 ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	9
1.4 ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	10
1.4.1 Ελεύθερη Οικονομία	11
1.4.2 Θεωρία της Διάδοσης	11
1.4.3 θεωρία του Εκσυγχρονισμού	16
1.4.4 Θεωρία της εξάρτησης	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΚΡΙΣΗ	19
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	19
2.2 ΟΡΙΣΜΟΙ	20
2.2.1 Χωροχρονικός ορισμός	22
2.3 «ΕΚΤΑΚΤΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ»	23
2.4 ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	23
2.5 ΦΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ	24
2.6 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	24
2.6.1 Πυρηνική έκρηξη – Τσερνομπίλ 1986	25
2.6.2 Έκρηξη– Τουλούζη 2002	25
2.6.3 Σεισμός - Τσουνάμι, Ινδονησία 2004	26
2.6.4 Τυφώνας Κατρίνα, 2005	27
2.6.5 Έκρηξη, Βηρυτό 2020	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ	30
3.1 Εισαγωγή	30

3.2 Διαχείριση Κινδύνου	32
3.3 Προέλευση Κινδύνου	33
3.4 Χαρακτηριστικά Κινδύνου	35
3.4.1 Φυσική επικινδυνότητα	35
3.4.2 Κοινωνικο-φυσική επικινδυνότητα	35
3.4.3 Τεχνολογική επικινδυνότητα	36
3.4.4 Κοινωνιολογικές επικινδυνότητες	36
3.5 Ανάλυση Κινδύνου	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ	38
4.1 Νομός Ηλείας	38
4.2 Η τοπογραφία του Νομού Ηλείας	39
4.3 Προστατευόμενες Περιοχές του Νομού	39
4.4 Οι χρήσεις της γης	45
4.5 Η πυρκαγιά του 2007	46
4.6 Οι επιπτώσεις στο τουριστικό κλάδο	48
4.7 Μέθοδοι ανάκαμψης για τον τουρισμό	49
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	53
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάπτυξη από τη φύση της αποτελεί μια διαδικασία αλλαγής που μπορεί να ερμηνευτεί με ποικίλους τρόπους. Συνεπώς, λόγω της ποικιλίας με την οποία εμφανίζεται η ανάπτυξη σε κάθε τουριστικό προορισμό, απαραίτητο είναι να γίνει μία λεπτομερής διερεύνηση της ανάπτυξης ως μίας διαδικασίας αλλαγής. Για την καλύτερη κατανόηση της ανάπτυξης το κεφάλαιο αυτό ξεκινάει με την παρουσίαση και την ανάλυση της έννοιας της ανάπτυξης και συνεχίζει με την παρουσίαση των βασικότερων προσεγγίσεων της τουριστικής ανάπτυξης, που περιλαμβάνουν τη θεωρία του «laissez faire» (ελεύθερη οικονομία), τη θεωρία της διάδοσης, τη θεωρία του εκσυγχρονισμού, τη θεωρία της εξάρτησης και την προσέγγιση της αειφόρου ανάπτυξης (Ανδριώτης, 2005).

1.2 ΕΝΝΟΙΑ

Η έννοια της ανάπτυξης ερευνάται για πάρα πολλές δεκαετίες και έχει δεχθεί ποικίλες ερμηνείες και αναλύσεις. Όμως, μέχρι σήμερα δεν υπάρχει ένας ολοκληρωμένος ορισμός της ανάπτυξης, πράγμα που οφείλεται στο γεγονός ότι ο όρος ανάπτυξη χρησιμοποιείται από ποικίλους επιστημονικούς κλάδους, όπως τη γεωγραφία, την κοινωνιολογία και την οικονομία, καθένας από τους οποίους παρουσιάζει μια διαφορετική διεπιστημονική προσέγγιση της θεωρίας και της μεθοδολογίας στην ανάλυση και στη χρήση του όρου (Pearce, 1995). Συνεπώς, υπάρχει μία σύγχυση στον ορισμό του όρου ανάπτυξη που οφείλεται κυρίως στους παρακάτω λόγους (Bertrand, 1972)

Το πλήθος των επιθέτων που έχουν κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί για να ορίσουν την ανάπτυξη (π.χ. οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική, περιβαλλοντολογική, τοπική, περιφερειακή, βιομηχανική, αγροτική, τουριστική, κ.λπ.).

- Την έλλειψη ξεκάθαρης διαφοροποίησης μεταξύ της έννοιας της ανάπτυξης και των διάφορων άλλων όρων που σχετίζονται με τις αλλαγές που επέρχονται από την ανάπτυξη, όπως εξάρτηση, εκσυγχρονισμός και εκβιομηχάνιση.
- Τις ομάδες του πληθυσμού που απευθύνεται η ανάπτυξη, όπως χαμηλά εισοδηματικά στρώματα, γυναίκες, κ.λπ.
- Τις τοποθετήσεις των επιστημόνων που ασχολούνται με την ανάπτυξη και τις αποκλίσεις που υπάρχουν στις απόψεις τους και που έχουν εκδηλωθεί κατά το πέρασμα του χρόνου.
- Τις διάφορες αλλαγές που εμφανίζονται κατά καιρούς στους σκοπούς των διαφόρων αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Οι (Friedmann, 1980) και (Oppermann & Chon, 1997) θεωρούν την ανάπτυξη ως έναν από τους πιο ολισθηρούς όρους στη γλώσσα μας και ως μία εξελικτική διαδικασία με ποικίλους θετικούς αντίκτυπους.

Όπως δηλώνει ο (Friedmann, 1980):

«Η ανάπτυξη δηλώνει πάντοτε κάτι, μια ανθρώπινη οντότητα, μία κοινωνία, μία ιδέα, μία οικονομία, μία δεξιολογία. Συνδέεται συχνά με λέξεις όπως υπό ή υπέρ ή ισόρροπη, πολύ λίγη, πάρα πολύ ή επαρκής. Όλες αυτές οι λέξεις προτείνουν ότι η ανάπτυξη έχει μια δομή και ότι ο ομιλητής έχει κάποια ιδέα για το πώς αυτή η δομή οφείλεται να αναπτυχθεί. Τείνουμε επίσης να θεωρήσουμε την ανάπτυξη ως μια διαδικασία αλλαγής ή ως μία πολύπλοκη διαδικασία που είναι εν μέρει θεμιτή ή τουλάχιστον επαρκής. »

Ο (Ingham, 1993) έχει προσεγγίσει την ανάπτυξη με έναν παρόμοιο τρόπο με τον Friedman μιλώντας για τη διπλή της φύση, τόσο ως διαδικασία όσο και ως στόχο. Ο (Todaro, 1994) έχει αναφερθεί σε τρεις βασικούς στόχους της ανάπτυξης: αυτούς της ανάγκης για την καλύτερη επιβίωση των ανθρώπων (μέσω της σίτισης και της εξασφάλισης καταλύματος), της καλύτερης του επιπέδου διαβίωσης (μέσω της εκπαίδευσης και της υγείας) και της εξασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (μέσω της κοινωνικής δικαιοσύνης και της πολιτικής ανεξαρτησίας).

Παρά όλη την τεράστια αύξηση του τουριστικού φαινομένου κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών και τη χρήση του τουρισμού από πολλά κράτη και νησιά ως μια στρατηγική ανάπτυξης, η βιβλιογραφία που σχετίζεται με την ανάπτυξη έχει παραμελήσει να διερευνήσει τις διάφορες αναπτυξιακές προσεγγίσεις σε σχέση με τον τουρισμό. Εντούτοις, η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί μια στρατηγική που χρησιμοποιείται από όλο και περισσότερες κυβερνήσεις στην προσπάθειά τους να βελτιώσουν το επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων τους μέσω της αύξησης των εισοδημάτων τους και της δημιουργίας θέσεων εργασίας, αλλά και της μετάβασης ενός προορισμού από μία κατάσταση «φτώχειας» ή «υπανάπτυξης» σε μια βελτιωμένη κατάσταση «πλούτου» ή «περισσότερης ανάπτυξης» (Ανδριώτης, 2005).

Ο (Rostow, 1960) αναφέρεται στην ύπαρξη ενός «φυσικού μονοπατιού» μετάβασης σε μια βελτιωμένη κατάσταση, αυτό της οικονομικής ανάπτυξης που επιτυγχάνεται μέσω μιας διαδικασίας εκσυγχρονισμού που όλες οι κοινωνίες και τα έθνη πρέπει να ακολουθήσουν. Αυτό το μονοπάτι αποτελείται από πέντε στάδια που ξεκινούν με μία παραδοσιακή κοινωνία που βιώνει την πιθανότητα της «απογείωσης», συνεχίζει με την υλοποίηση της «απογείωσης» και την ωριμότητα και καταλήγει στο τελικό στάδιο της μαζικής κατανάλωσης. Ο (Rostow, 1960) αναγνώρισε ότι για τη γρήγορη και πετυχημένη ανάπτυξη μιας κοινωνίας σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η ύπαρξη ενός ελεύθερου και ισχυρού ιδιωτικού τομέα σε συνδυασμό με έναν αποδοτικό δημόσιο φορέα. Παράλληλα, προσδιόρισε την ύπαρξη του κινδύνου της λοξοδρόμησης, σε περίπτωση που ορισμένα κράτη παρεκκλίνουν από την καπιταλιστική μορφή ανάπτυξης, επιλέγοντας την αποκλίνουσα διέξοδο του σοσιαλισμού-κομμουνισμού. Αν και το μοντέλο του Rostow δεν επικεντρώνεται στην τουριστική ανάπτυξη, αλλά γενικότερα στην οικονομική, από οποιαδήποτε μορφή δραστηριότητας, αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την εξήγηση της οικονομικής αναζωογόνησης μέσω του τουρισμού. Ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να προσφέρει σε έναν προορισμό μία φυσική διέξοδο οικονομικής ανάπτυξης περνώντας διάφορα στάδια, που ξεκινούν από την παραδοσιακή μη τουριστική φάση κατά την οποία κανένας τουρίστας δεν

επισκέπτεται τον προορισμό, τη δημιουργία των προϋποθέσεων της «απογείωσης» με τους πρώτους εξερευνητές και περιηγητές να κάνουν την εμφάνισή τους, το στάδιο της ωριμότητας με τους μαζικούς μεμονωμένους τουρίστες να επισκέπτονται τον προορισμό και το τελικό στάδιο της μαζικής κατανάλωσης όπου ο προορισμός να απευθύνεται αποκλειστικά στον οργανωμένο μαζικό τουρισμό. Από την παραπάνω συζήτηση γίνεται εμφανές ότι ο Rostow έθεσε τις ρίζες για τα περισσότερα από τα μοντέλα που προτάθηκαν αργότερα από τους τουριστικούς ερευνητές στην προσπάθεια να εξηγήσουν τη μετεξέλιξη των κοινωνιών μέσω του τουρισμού. Επομένως, πολλοί συγγραφείς έχουν ενσωματώσει στα εξελικτικά τους μοντέλα πολλά από τα στάδια του Rostow, παρόλο που χρησιμοποιούν τη σχετική τουριστική ορολογία (Ανδριώτης, 2005).

1.3 ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Σύμφωνα με το (Δαουτόπουλος, 1997) ενδογενής ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ξεκινά από τον κοινωνικό χώρο στον οποίο πραγματοποιείται και στηρίζεται σε πόρους που προέρχονται από τον ίδιο χώρο. Με βάση τον παραπάνω ορισμό και με δεδομένο ότι τοπική ανάπτυξη ασχολείται με την ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου χώρου, ή με άλλα λόγια μιας κοινότητας¹, η τοπική ανάπτυξη μπορεί να χαρακτηριστεί ως μία ενδογενή αναπτυξιακή διαδικασία. Η τοπική ανάπτυξη μπορεί να θεωρηθεί ως μία διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης και διαρθρωτικών αλλαγών, που οδηγεί σε μία βελτίωση του επιπέδου ζωής του τοπικού πληθυσμού και στην οποία μπορούν να διακριθούν τουλάχιστον δύο διαστάσεις. Κατά αρχήν, η οικονομική, όπου οι τοπικοί επιχειρηματίες χρησιμοποιούν την ικανότητά τους για να οργανώσουν τους τοπικούς παραγωγικούς συντελεστές σε ικανοποιητικά επίπεδα παραγωγικότητας, ώστε να είναι ανταγωνιστικοί στις αγορές. Η άλλη διάσταση είναι κοινωνικο-πολιτιστική και σε αυτή οι αξίες και οι τοπικοί θεσμοί αποτελούν τη βάση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Η στρατηγική της τοπικής ανάπτυξης θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψη της και μία επιπλέον διάσταση, την πολιτικο-διοικητική, όπου οι χωρικές πολιτικές επιτρέπουν τη δημιουργία ενός τοπικού ευνοϊκού οικονομικού πλαισίου, προστατεύοντάς το από τις εξωτερικές επιδράσεις και προωθώντας την ανάπτυξη της τοπικής δυναμικής. Κάθε πολιτική που στοχεύει στην ανάπτυξη ενός τόπου, πρέπει να είναι σε θέση να ικανοποιήσει τις ανάγκες του πληθυσμού που ζει σε αυτόν. Εναντίον στις προοπτικές ανάπτυξης μιας περιοχής που να βασίζεται σε εξωγενείς παράγοντες (ξένες επενδύσεις ή/και εξωτερική βοήθεια) υπερίσχυσε η ιδέα να δοθεί μεγαλύτερη υποστήριξη σε αναπτυξιακές στρατηγικές που να βασίζονται στη δυνατότητα αξιοποίησης των διαθέσιμων πόρων και στον έλεγχο της αναπτυξιακής διαδικασίας από το ντόπιο πληθυσμό. Για αυτό η λήψη σωστών αποφάσεων σε τοπικό επίπεδο θα είναι δυνατή μόνο εάν υπάρχει ενεργή παρέμβαση του πληθυσμού, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τοπικών επιχειρηματιών σε όλη τη διαδικασία. Οι ντόπιοι επιχειρηματίες είναι αυτοί που καλούνται να συμβάλλουν δυναμικά στις διαδικασίες της ανάπτυξης και της διαρθρωτικής αλλαγής της περιοχής τους και, συνεπώς, ένας από τους κυριότερους άξονες των αναπτυξιακών πολιτικών πρέπει να είναι η ενίσχυση της

---

¹ Πολλές φορές στην ελληνική βιβλιογραφία προτιμάται ο όρος «κοινότητα» αντί του όρου «κοινωνία» που προέρχεται από τη μετάφραση της αγγλικής λέξης «community». Για το λόγο ότι ο όρος κοινότητα μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένους συνειρμούς αφού ο νους του αναγνώστη τον συνδέει με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, για να αποφευχθεί κάθε είδους σύγχυση το βιβλίο αυτό χρησιμοποιεί τη λέξη κοινωνία για να προσδιορίσει μικρούς γεωγραφικούς χώρους στους οποίους εκδηλώνεται κάθε είδους αναπτυξιακή προσπάθεια.

επιχειρηματικής δραστηριότητας. Επειδή η τοπική ανάπτυξη ασχολείται με την ολοκληρωμένη ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου χώρου, η πολιτική για την τοπική ανάπτυξη είναι αναγκαίο να αποκτήσει ένα πολυδιάστατο σχήμα λήψης αποφάσεων τόσο από ιδιωτικούς όσο και από δημόσιους φορείς. Καθοριστικός είναι ο ρόλος των τοπικών κυβερνήσεων στο σχεδιασμό και στη λήψη αυτών των αποφάσεων. Συνεπώς, η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να έρχεται σε συχνή επαφή με τον πληθυσμό για να ενημερωθεί για τις τοπικές ανάγκες και να ενεργήσει ως συντονιστής όλων των αναπτυξιακών προσπαθειών. Όμως, στην προσπάθεια αυτή παρουσιάζονται ποικίλες δυσκολίες (Δαουτόπουλος, 1997). Ο (Δαουτόπουλος, 1997) σημειώνει ότι στην Ελλάδα, επειδή η τοπική αυτοδιοίκηση είναι «κατακερματισμένη σε πολλές μικρές μονάδες, με περιορισμένα οικονομικά μέσα και ουσιαστικά ανύπαρκτο στελεχικό δυναμικό αδυνατεί να ανταποκριθεί έστω και στοιχειωδώς στην υψηλή αποστολή της. Άλλοι περιορισμοί που αντιμετωπίζουν οι τοπικές κυβερνήσεις στην αποτελεσματική εφαρμογή των πολιτικών για την προώθηση της τοπικής ανάπτυξης είναι η έλλειψη εμπειρίας, αφού πολλές φορές οι τοπικές κυβερνήσεις δεν έχουν την απαραίτητη πείρα για ενεργή παρέμβαση στο σχεδιασμό της ανάπτυξης και δεν διαθέτουν αυτονομία, αφού συνηθίζεται να καθοδηγούνται ή να εξαρτώνται οικονομικά από την κεντρική κυβέρνηση. Συνεπώς, οι διάφορες πολιτικές για την τοπική ανάπτυξη πρέπει να κατευθύνονται προς την εξάλειψη των δυσκολιών που δυσχεραίνουν τις αναπτυξιακές διαδικασίες σε μία προσπάθεια να καλυτερεύσουν οι συνθήκες διαβίωσης μερικών ατόμων χωρίς να χειροτερεύουν οι συνθήκες διαβίωσης των άλλων. Σημαντική συνεισφορά στην προσπάθεια αυτή, αλλά και στη συχνά μίζερη εθνική χρηματοδότηση των τοπικών κοινωνιών, έχει η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της χορήγησης χρηματοδότησης από διάφορα κοινοτικά προγράμματα (Δαουτόπουλος, 1997). Επιπροσθέτως, στην προσπάθεια ικανοποίησης των βασικών αναγκών των τοπικών κοινοτήτων, μέσω της αποκεντρωμένης ανάπτυξης και της προώθησης των ιδιαιτέρων ικανοτήτων τους, έχουν αναφερθεί οι παρακάτω προτάσεις (Ανδριώτης, 2005):

- Μεταβίβαση εξουσιών στις τοπικές κυβερνήσεις και τροποποίηση του συστήματος δημόσιας χρηματοδότησης με τέτοιο τρόπο ώστε κάθε περιοχή να έχει αυτονομία και να διαθέτει τους απαραίτητους πόρους για να προωθήσει τη δική της ανάπτυξη.
- Μεταβολές που διασφαλίζουν τον έλεγχο του πλούτου από τα μέλη της κάθε τοπικής κοινωνίας.
- Υποχρέωση της κεντρικής κυβέρνησης να στηρίζει τα αναπτυξιακά σχέδια με χρηματικούς, υλικούς και τεχνικούς πόρους, να διασφαλίζει τη διαπεριφερειακή ισότητα στην κατανομή των πλουτοπαραγωγικών πόρων και να διατηρεί μακροοικονομικές ισορροπίες που επιτρέπουν την ομαλή λειτουργία του συστήματος.

1.4 ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Οι (Harrison, 1992) και (Woodcock & France, 1994) πιστεύουν ότι οι παραδοσιακές αναπτυξιακές προσεγγίσεις μπορούν να προσφέρουν ένα χρήσιμο εργαλείο για την ερμηνεία

των προτύπων και των διαδικασιών της ανάπτυξης. Ο τουρισμός, δεν είναι εξαίρεση αφού αποτελεί μια διαδικασία αλλαγής, που σίγουρα προϋποθέτει τη διερεύνηση των διαφόρων αναπτυξιακών προσεγγίσεων.

1.4.1 Ελεύθερη Οικονομία

Η θεωρία του «laissez-faire» προτείνει ότι με τον ελάχιστο κρατικό παρεμβατισμό και τις αποτελεσματικές αποφάσεις των μεμονωμένων επιχειρηματιών η παραγωγική διαδικασία και η ανταλλαγή των αγαθών μπορεί να υποκινηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, εξασφαλίζοντας έτσι ένα καλύτερο επίπεδο διαβίωσης για τον ντόπιο πληθυσμό. Όμως μία τέτοιου είδους ελευθερία δεν διασφαλίζει τις βασικές κοινωνικές αξίες του πληθυσμού, π.χ. τη δίκαιη κατανομή του εισοδήματος και τη συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού στην αναπτυξιακή διαδικασία. Αντιθέτως, επιτρέπει τη συσσώρευση πλούτου και την απόκτηση προνομίων σε περιορισμένο αριθμό ατόμων, καταδικάζοντας ταυτόχρονα ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού στη φτώχεια. Αυτό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η ελευθερία του ιδιωτικού τομέα μπορεί να οδηγήσει σε βλαβερές συνέπειες από την ανεξέλεγκτη τουριστική δραστηριότητα, όπως την απειλή των περιβαλλοντολογικών και πολιτιστικών πόρων και τον κίνδυνο των προορισμών να χάσουν την αυθεντικότητά τους στην αναζήτηση του εύκολου και γρήγορου κέρδους, σημαίνει ότι η προσέγγιση της ελεύθερης οικονομίας καλό είναι να αποφεύγεται στην ανάπτυξη των τουριστικών προορισμών. Αντί αυτού καλό είναι να υπάρχει ο απαραίτητος κρατικός παρεμβατισμός, ώστε να μειώνονται στο μεγαλύτερο δυνατόν οι αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει η ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη (Ανδριώτης, 2005).

1.4.2 Θεωρία της Διάδοσης

Διάδοση είναι μια διαδικασία εξάπλωσης της οικονομικής ανάπτυξης από μια τοποθεσία σε διάφορες άλλες (Auty, 1995). Η διαδικασία της διάδοσης υλοποιείται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο μέσω της ανάπτυξης. «Η ανάπτυξη είναι αναπόφευκτη, διαδραματίζεται σε αναπτυξιακά στάδια και διασκορπίζεται από τον πυρήνα της ανάπτυξης προς τις απομακρυσμένες περιοχές» (Oppermann & Chon, 1997). Απαραίτητη προϋπόθεση για τη διάδοση της ανάπτυξης είναι η διαδικασία της καινοτομίας. Η καινοτομία δεν είναι απαραίτητο να αποτελεί κάτι το εντελώς καινούριο, αλλά μπορεί περιλαμβάνει κάθε είδους καινοτομία που ήδη υπάρχει σε άλλες περιοχές και που αναφέρεται είτε σε κάτι το χειροπιαστό, όπως μηχανήματα, ή και λιγότερο χειροπιαστά φαινόμενα, όπως τις διάφορες υπηρεσίες που προσφέρονται στους τουρίστες (Potter, Binns, Elliot, & Smith, 1999)

Η θεωρία της διάδοσης στον τουρισμό είναι δυνατό να διερευνηθεί από δύο σκοπιές. Από τη σκοπιά της ζήτησης η θεωρία της διάδοσης ασχολείται με το πώς οι τουρίστες ενημερώνονται για κάποιο τουριστικό προορισμό και αποφασίζουν να τον επισκεφθούν. Συνήθως στον τουρισμό το προϊόν δεν προσφέρεται άμεσα από τους παραγωγούς στο καταναλωτικό κοινό, όπως συμβαίνει συχνά με άλλα προϊόντα, αλλά υπάρχουν διάφοροι μεσάζοντες που ελέγχουν τη διάθεσή του. Κατά συνέπεια, από τη σκοπιά της προσφοράς εξετάζονται οι τρόποι που ο τουριστικός προορισμός θα αναπτύξει την τουριστική του βιομηχανία και περιλαμβάνει τους διάφορους κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς, π.χ.

κυβερνήσεις ή οργανωτές ταξιδιών που παίρνουν τις διάφορες αποφάσεις για το μέλλον του τουρισμού. Σε κάθε προορισμό η πρωτοβουλία για τη δημιουργία των απαραίτητων διευκολύνσεων που θα προσελκύσουν τους τουρίστες λαμβάνονται από διάφορους ιδιωτικούς ή δημόσιους φορείς που αποφασίζουν αρχικά να δημιουργήσουν τις πρώτες επιχειρήσεις προσφοράς υπηρεσιών. Για παράδειγμα, στην προσπάθεια ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού, ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού ήταν αυτός που τη δεκαετία του '60 κατασκεύασε τα πρώτα ξενοδοχεία Ξενία, σε μία προσπάθεια του κράτους να αυξηθεί η σημασία του τουρισμού σε διάφορες περιοχές της ελληνικής επικράτειας. Όμως, παρά το γεγονός ότι τα Ξενία κατασκευάστηκαν στα καλύτερα σημεία πολλών αστικών κέντρων της Ελλάδας η μετέπειτα αδιαφορία του κράτους, η δημοσιοϋπαλληλική αντίληψη που τα διακατείχε και η κακή διαχείριση έχει οδηγήσει τα περισσότερα από αυτά να κλείσουν και τα ελάχιστα που παραμένουν ανοιχτά να λειτουργούν με ζημιά. Η ευκολότερη πρόσβαση στις περιοχές της περιφέρειας είχε ως αποτέλεσμα η απόσταση να πάψει να αποτελεί εμπόδιο στην προσπάθεια ανάπτυξης όλων και περισσότερων, πολύ συχνά απομονωμένων περιοχών. Συνεπώς, η ελαχιστοποίηση της απομόνωσης συντέλεσε στη διάδοση των τεχνολογικών επιτευγμάτων στο χώρο, στο βαθμό που σήμερα πολλές περιοχές της υπαίθρου να είναι σε θέση να απολαμβάνουν ευκολίες ανάλογες με αυτές των αστικών περιοχών. Απόρροια όλων αυτών ήταν η οικονομική ανάπτυξη αυτών των περιοχών.

Σημαντικό παράγοντα στην οικονομική ανάπτυξη αποτελεί η τεχνολογία. Η προσαρμογή της τεχνολογίας και η προοδευτική βελτίωση των προϊόντων και των διαδικασιών παραγωγής τους, που είχε ως σκοπό να ενσωματώσουν και να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικότερα τις διαθέσιμες πρώτες ύλες, δημιουργώντας προϊόντα που να ικανοποιούν καλύτερα τις απαιτήσεις των καταναλωτών, αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη σύνδεση της προσφοράς με τη ζήτηση και την αύξηση της παραγωγής.

Όπως αναφέρει ο (Barquero, 1991): *«Αναγκαία συνθήκη για να μετατραπεί η τεχνολογική πρόοδος σε οικονομική ανάπτυξη είναι να υιοθετήσουν οι επιχειρήσεις τις νέες τεχνικές και να υπάρξει διάχυση της τεχνολογικής γνώσης. Όσο μεγαλύτεροι είναι οι ρυθμοί υιοθέτησης και διάχυσης της τεχνολογίας σε ένα παραγωγικό σύστημα, τόσο πιο γρήγορα και πιο αποτελεσματικά θα μετατραπεί η τεχνολογική πρόοδος σε οικονομική ανάπτυξη .... Η διάχυση της τεχνολογίας στα τοπικά παραγωγικά συστήματα είναι, αναμφισβήτητα, μία διαδικασία αργή αλλά συνεχής. Εφ' όσον οι ηγετικές επιχειρήσεις του κλάδου έχουν υιοθετήσει μία νέα τεχνολογία, μέσω της μίμησης ή της ανάγκης αλλαγής της γραμμής παραγωγής, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο να δημιουργείται μία διαδικασία βιομηχανικής και τεχνολογικής διάχυσης σε μία περιοχή, μέσω μηχανισμών γειτνίασης, που ενισχύονται από το αποτέλεσμα επίδειξης και τον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων. Καθοριστικό παράγοντα στη διαδικασία της διάχυσης αποτελεί το γεγονός ότι η εισαγωγή της νέας τεχνολογίας ευνοεί την επιχείρηση που πρώτη την έχει υιοθετήσει».*

Μόλις ένας μικρός αριθμός «τουριστικών παραγωγών» δημιουργήσει τις πρώτες κερδοφόρες επιχειρήσεις, νέα πρόσωπα αποφασίζουν να υιοθετήσουν την καινοτομία τους, ανοίγοντας άλλες επιχειρήσεις που συνήθως παράγουν συναφή προϊόντα. Ο (Hagerstand, 1967) θεωρεί αυτό το φαινόμενο ως αποτέλεσμα της «γειτνίασης» στην καινοτομία. Η διάδοση της

καινοτομίας οδηγεί σε κοινωνική αλλαγή και διαφοροποίηση που εμφανίζεται στη δομή και στη λειτουργία του κοινωνικού συστήματος από το δανεισμό ή υιοθέτηση των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων άλλων κοινωνιών.

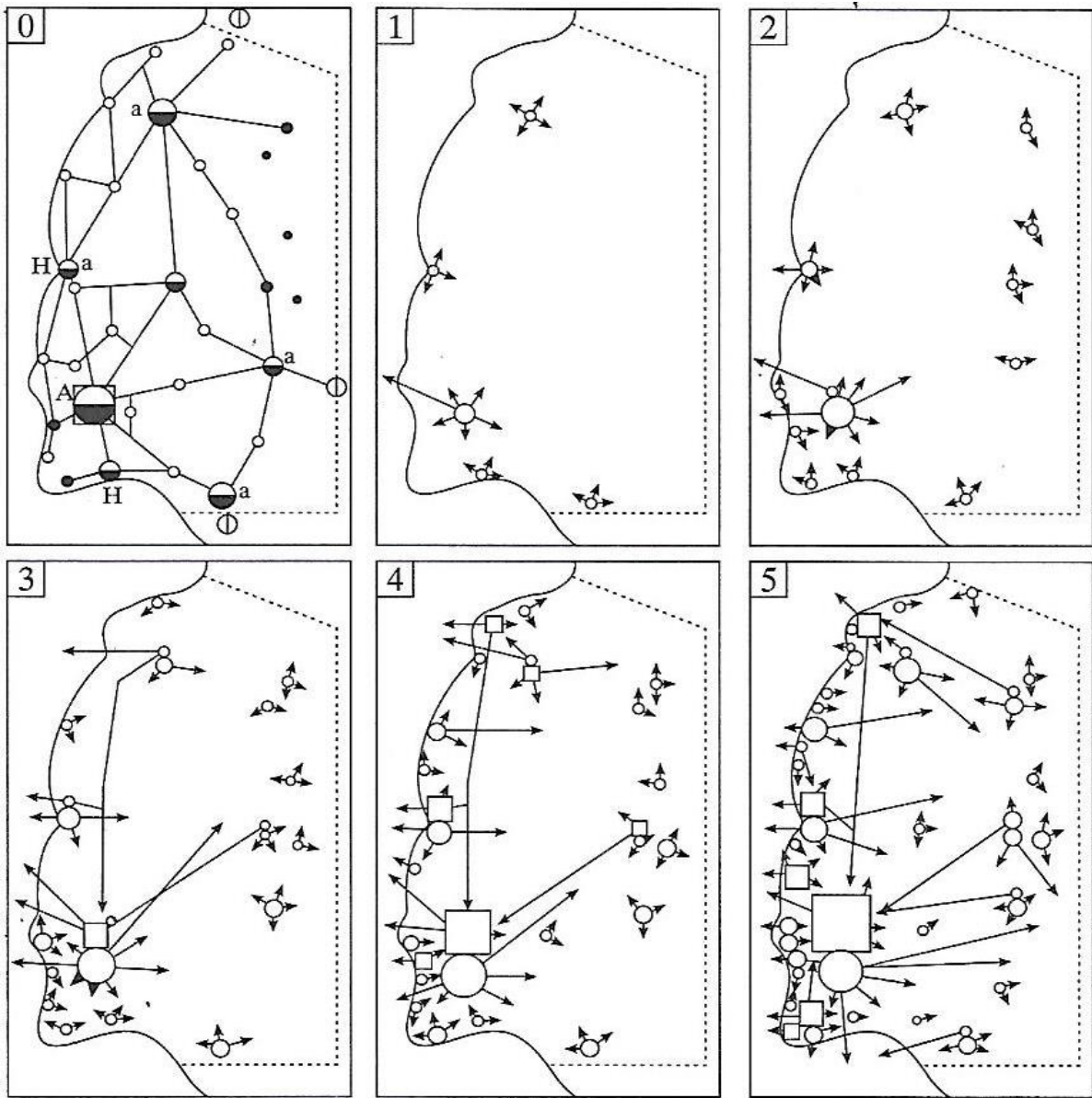
Ο (Miossec, 1977) απεικόνισε το φαινόμενο της διάδοσης στον τουρισμό προτείνοντας ένα μοντέλο που απεικονίζει τη χωροταξική και διαχρονική εξέλιξη ενός τουριστικού προορισμού. Σ' αυτό το μοντέλο επισημαίνονται οι αλλαγές που παρουσιάζονται στη χωροταξική κατανομή των θέρετρων, στα μέσα μεταφοράς και στις αλλαγές στη συμπεριφορά και στη στάση των τουριστών και της ντόπιας κοινωνίας (Σχεδιάγραμμα 1.1). Υποστήριξε ότι η διάδοση εμφανίζεται σε πέντε φάσεις (0, 1, 2, 3 και 4): την απομόνωση, που ο προορισμός βρίσκεται σε μια κατάσταση υπανάπτυξης, τη δημιουργία ενός πρωτοπόρου θέρετρου με μία παράλληλη ανάπτυξη των απαραίτητων μέσων μεταφοράς για την πρόσβαση στο θέρετρο, τον πολλαπλασιασμό των θέρετρων με παράλληλη οδική σύνδεση μεταξύ τους και τον κορεσμό μέσω του εξισορροπημένου πολλαπλασιασμού των θέρετρων σε ολόκληρη την επικράτεια. Κατά τη διάρκεια αυτών των φάσεων εμφανίζονται ποικίλες αλλαγές στη συμπεριφορά των ντόπιων κατοίκων, που ίσως οδηγήσουν στην πλήρη αποδοχή, στην ανοχή ή στην απόρριψη του τουρισμού.

Ο Miossec υποστήριξε ότι η υπερβολική ανάπτυξη μπορεί να οδηγήσει σε πτώση, καθορίζοντας τα όρια για τα επίπεδα της ανάπτυξης που ένα θέρετρο ή ένα κράτος μπορεί να δεχθεί. Εντούτοις, ο Miossec έχει επικριθεί για το ότι δεν επισήμανε ότι στην πραγματικότητα ο τουρισμός δεν μπορεί να αναπτυχθεί σ' ένα κενό χώρο, αλλά για την ανάπτυξη του χρειάζεται μια υπάρχουσα κοινωνικο-οικονομική δομή, κάποια μορφή αστικής ιεραρχίας και ορισμένα συγκοινωνιακά δίκτυα. Ο (Oppermann, 1993) διαπιστώνοντας ελλείψεις στο μοντέλο του (Miossec, 1977) παρουσίασε ένα μοντέλο τουριστικού χώρου για τα αναπτυσσόμενα κράτη (Σχεδιάγραμμα 1.2). Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο η τουριστική ανάπτυξη δεν διαμορφώνεται στο κενό, αλλά μέσα σε ένα κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον, όπου ο τουρισμός αρχικά αναπτύσσεται στην πρωτεύουσα και τα μεγάλα αστικά κέντρα που βρίσκονται σε κοντινή απόσταση από τα συγκοινωνιακά δίκτυα, π.χ. λιμάνια και αεροδρόμια, ενώ αργότερα εξαπλώνεται και σε άλλες περιοχές. Επίσης, ο (Oppermann, Tourism space in developing countries. *Annals of tourism Research.*, 1993) αναφέρθηκε σε τέσσερεις διαφορετικούς χώρους: το μη τουριστικό, το μη θεσμοθετημένο (informal), το θεσμοθετημένο (formal) και ένα χώρο που τα όρια ανάμεσα στο μη θεσμοθετημένο και το θεσμοθετημένο δεν είναι ευδιάκριτα.

Παραθεριστικά Κέντρα	Συγκοινωνίες	Τουρίστες	Κοινωνία
<p>Φάσεις</p> <p>0</p> <p>A Περιοχή B</p> <p>Διασχιζόμενα Απομακρυσμένα</p>	<p>Φάσεις</p> <p>0</p> <p>Διαμέσου Απομόνωση</p>	<p>Φάσεις</p> <p>0</p> <p>Έλλειψη ενδιαφέροντος και γνώσης</p>	<p>Φάσεις</p> <p>0</p> <p>Χίμαιρα Αρνηση</p>
<p>1</p> <p>Πρωτοποριακό παραθεριστικό κέντρο</p>	<p>1</p> <p>Άνοιγμα</p>	<p>1</p> <p>Σφαιρική αντίληψη</p>	<p>1</p> <p>Παρατήρηση</p>
<p>2</p> <p>Πολλαπλασιασμός των παραθεριστικών κέντρων</p>	<p>2</p> <p>Αύξηση συγκοινωνιακής σύνδεσης μεταξύ των παραθεριστικών κέντρων</p>	<p>2</p> <p>Καλύτερη γνώση των περιοχών και των δρομολογίων</p>	<p>2</p> <p>Άσκηση πολιτικής για τη βελτίωση της υποδομής για την εξυπηρέτηση των παραθεριστικών κέντρων</p>
<p>3</p> <p>Οργάνωση του χώρου κάθε κέντρου. Ξεκινάει η ιεράρχηση και η ειδίκευση</p>	<p>3</p> <p>Διαδρομές εκδρομών</p>	<p>3</p> <p>Τοπικός ανταγωνισμός και διαχωρισμός</p>	<p>3</p> <p>Ο φυλετικός διαχωρισμός οδηγεί σε διαδηλώσεις</p>
<p>4</p> <p>Ιεράρχηση-Εξειδίκευση-Κορεσμός</p>	<p>4</p> <p>Μέγιστη δυνατή σύνδεση</p>	<p>4</p> <p>Πλήρης αντίληψη και επισκέψεις</p> <p>Απομάκρυνση συγκεκριμένων τύπων τουριστών Κορεσμός και κρίση</p>	<p>4</p> <p>Ολιγά τουριστική-κατάρτιση αναπτυξιακού σχεδίου</p> <p>Οικολογική</p>

Διάγραμμα 1.1: Δυναμική του τουριστικού χώρου (Ανδριώτης, 2005)

ΦΑΣΗ 0

ΦΑΣΕΙΣ 1-5

- ○ ○ ○ ○ Μέγεθος πόλης
- Κύρια οδική αρτηρία
- Δευτερεύουσα οδική αρτηρία
- ● ● ● ● Τοποθεσίες με τουριστική υποδομή
- Πρωτεύουσα
- A Διεθνές αεροδρόμιο
- a Κρατικό αεροδρόμιο
- H Λιμάνι
- Φ Σύνοριακό σημείο

- □ □ □ □ Αριθμός τουριστών
- ○ ○ ○ ○ Αριθμός τουριστών
- Μη θεσμοθετημένος τομέας
- Θεσμοθετημένος τομέας
- → → Οικονομικές επιδράσεις

Διάγραμμα 1.2: Τουριστικός χώρος στα αναπτυσσόμενα κράτη (Ανδριώτης, 2005)

1.4.3 Θεωρία του Εκσυγχρονισμού

Τα αναπτυσσόμενα κράτη και νησιά αποτελούνται από έναν εξασθετισμένο «παραδοσιακό» κλάδο και έναν αναπτυσσόμενο «σύγχρονο». Ο παραδοσιακός κλάδος περιλαμβάνει το γηγενή πολιτισμό και χαρακτηρίζεται από μια αγροτική υποκοουλτούρα ή κοινωνικές δομές που προσανατολίζονται προς τη διατήρηση του κατεστημένου (Brown, 1981). Αφ' ετέρου, ο σύγχρονος κλάδος ενσωματώνει την επιρροή του ξενόφερτου αναπτυγμένου κόσμου, τις οικονομικές του πρακτικές και τους κοινωνικούς του κανόνες (Potter, Binns, Elliot, & Smith, 1999). Μέσω της εισόδου των νέων ιδεολογιών, της τεχνολογίας και της εμπειρίας από εξωγενείς παράγοντες, υπάρχει μια αλλαγή στη δομή της οικονομίας και της κοινωνίας των υπανάπτυκτων περιοχών. Όπως παρατηρεί ο (Harrison, 1992):

«Σε οικονομικό πεδίο, υπάρχει μετατόπιση από τη γεωργία στη βιομηχανία (και από το αγροτικό στο αστικό) και ένας κεντρικός ρόλος για τα κεφάλαια και τις χρηματαγορές. Κοινωνικά, η επιρροή της οικογένειας και άλλων συλλογικών οργανώσεων εξασθενεί, οι θεσμοί διαφοροποιούνται και ένας κεντρικός ρόλος διαδραματίζεται από την εκσυγχρονισμένη επικρατούσα τάξη (ελίτ) και άλλους παράγοντες αλλαγής στην εισαγωγή των σύγχρονων αξιών και θεσμών, παρά την εχθρική ή ανθεκτική παράδοση ... Εάν το επενδυμένο κεφάλαιο, οι επιχειρηματικές δεξιότητες, η τεχνολογική γνώση και οι αξίες που είναι απαραίτητες για τον εκσυγχρονισμό είναι απύσες από τις υπό ανάπτυξη κοινωνίες, η διάχυση όλων αυτών μπορεί να επιτευχθεί από τα έξω, ίσως με μια μορφή ενίσχυσης.»

Η παραπάνω συζήτηση οδήγησε στην ανάπτυξη μιας νέας θεωρίας, αυτή του εκσυγχρονισμού (modernisation theory) αναπτυσσόμενες κοινωνίες πρέπει να περάσουν από αναπτυξιακά στάδια παρόμοια με εκείνα που πέρασαν οι διάφορες δυτικού τύπου κοινωνίες, εάν θέλουν να αναπτυχθούν. Η αναπτυξιακή διαδικασία έχει καλύτερα αποτελέσματα όταν ακολουθεί τα δυτικά πρότυπα μέσω της μετακίνησης από τον «παραδοσιακό» αγροτικό τομέα σε έναν πιο σύγχρονο. Συνεπώς, σύμφωνα με τη θεωρία του εκσυγχρονισμού ο μόνος τρόπος για να επιτευχθεί ανάπτυξη είναι η αποβολή των χαρακτηριστικών που υποδηλώνουν την υπανάπτυξη και την απόκτηση των χαρακτηριστικών εκείνων που έχουν ήδη υιοθετηθεί από τις περισσότερες αναπτυγμένες κοινωνίες. Εντούτοις, ο (Wall, 1997) επικρίνει τη διαδικασία του εκσυγχρονισμού για το λόγο:

«Ότι περιλαμβάνει υψηλά επίπεδα ασάφειας με περιορισμένη συζήτηση για το ρόλο της τοπικής συμμετοχής, ότι προτείνει ένα μονόδρομο που πρέπει να ακολουθηθεί για να επιτευχθεί η ανάπτυξη και ότι αυτός (ο μονόδρομος) ακολουθεί τα ίχνη του δυτικού εθνοκεντρισμού ... Έχει λοιπόν να πει ελάχιστα για τη σημασία των παραδοσιακών αξιών και ίσως υπονοεί ότι η συντήρηση της παράδοσης και του εκσυγχρονισμού μπορεί να μην είναι συμβατοί στόχοι.»

1.4.4 Θεωρία της εξάρτησης

Η διάδοση του τουρισμού από τις δυτικού τύπου οικονομίες στις υπανάπτυκτες περιοχές της περιφέρειας έχει προκαλέσει τις τελευταίες δεκαετίες δομικές αλλαγές, που εμφανίζονται κυρίως με τη διείσδυση ξένων κεφαλαίων και εξωτερικού παρεμβατισμού στους πλουτοπαραγωγικούς πόρους και με την ενίσχυση μιας ομάδας ελίτ που λειτουργεί ως καθοριστικός παράγοντας αλλαγής. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με αρκετούς μελετητές

εξαιτίας της αδυναμίας ανάπτυξης του τουρισμού από τα έσω, πολλά αναπτυσσόμενα κράτη είναι αναγκασμένα να βιώσουν διάφορες μορφές «εξαρτημένης ανάπτυξης» (Ανδριώτης, 2005).

Έχουν επισημανθεί οι καταστροφικές συνέπειες του εξωγενούς παρεμβατισμού στην οικονομική και κοινωνική δομή του κάθε προορισμού υποδοχής τουριστών, θεωρώντας τον τουρισμό ως μια νέα μορφή αποικιοκρατίας. Η εξωγενής τουριστική ανάπτυξη προσφέρει περισσότερα οφέλη στις καπιταλιστικές χώρες, από τις οποίες προέρχονται οι περισσότεροι τουρίστες, χωρίς όμως να συνεισφέρει ικανοποιητικά στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών υποδοχής τουριστών (Khan, 1997). Συνεπώς, η εξωγενής ανάπτυξη μπορεί να κατηγορηθεί για χαμηλά πολλαπλασιαστικά φαινόμενα, για δημιουργία θέσεων εργασίας για αλλοδαπούς, για αυξανόμενη ξένη κυριαρχία και για εξωτερικό παρεμβατισμό στην τουριστική βιομηχανία μιας περιοχής (Ανδριώτης, 2005).

Όπως υποστηρίζει η ιδέα της εξαρτημένης ανάπτυξης, ενώ αρκετές περιοχές της περιφέρειας έχουν εξασφαλίσει την οικονομική τους άνθιση, η άνθιση αυτή δεν έχει φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα που να διαχωρίζουν την περιφέρεια από την καπιταλιστική ανάπτυξη του πυρήνα (Potter, Binns, Elliot, & Smith, 1999). Η έλλειψη επαρκών κεφαλαίων από τους ντόπιους και η επακόλουθη χαμηλή δυνατότητα για επενδύσεις και για αύξηση της παραγωγικότητας έχουν ως αποτέλεσμα η περιφέρεια να παγιδεύεται σ' ένα φαύλο κύκλο φτώχειας και ο τουρισμός της περιφέρειας να ελέγχεται από τις βιομηχανικές μητροπολιτικές χώρες, που αποτελούν τον πυρήνα της οργάνωσης του τουριστικού. Ως αποτέλεσμα, η εξέλιξη του τουρισμού σε πολλές, νησιωτικές κυρίως, περιοχές και κράτη του τρίτου κόσμου λειτουργεί σύμφωνα με τα πρότυπα της νεοαποικιοκρατίας και της πλήρους οικονομικής εξάρτησης, όπου οι πλούσιες δυτικού τύπου κοινωνίες εξουσιάζουν την τουριστική βιομηχανία των υπανάπτυκτων και αναπτυσσόμενων περιοχών, μέσω της εκμετάλλευσης των πλουτοπαραγωγικών τους πόρων και της ανάπτυξης «περίκλειστων περιοχών για τουριστική χρήση», τα λεγόμενα «τουριστικά γκέτο», όπως αναφέρουν οι (Matthews, 1977) και (Wilkinson, 1987) για τα νησιά της Καραϊβικής.

Ο (Britton, 1982) παρουσίασε αυτή την κατάσταση στο μοντέλο τουριστικού εγκλωβισμού (enclave model) για τα αναπτυσσόμενα κράτη. Όπως επισήμανε ο τουρισμός στα αναπτυσσόμενα κράτη είναι χωροταξικά συγκεντρωμένος και οργανωμένος στις μητροπόλεις, συνήθως στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου βρίσκονται τα διοικητικά κέντρα των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Αφού οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν την έδρα τους στις χώρες προέλευσης των τουριστών, είναι αυτές που έρχονται σε άμεση επαφή με τους τουρίστες, κυριαρχώντας έτσι σε βασικές πτυχές της τουριστικής βιομηχανίας των αναπτυσσόμενων κρατών, όπως την τεχνολογία, το μάρκετινγκ, την τιμολόγηση και το σχεδιασμό του προϊόντος και ασκώντας έτσι ένα είδος ελέγχου σε ολόκληρο το τουριστικό κύκλωμα. Ξένα διοικητικά κέντρα που έχουν την έδρα τους στις χώρες αποστολής τουριστών σχεδιάζουν και προωθούν το τουριστικό πακέτο (μεταφορά, διαμονή, σίτιση και εκδρομές) και επομένως έχουν «τη δυνατότητα κυριαρχίας σε ολόκληρο τον τουριστικό τομέα, διαμέσου του ελέγχου των τουριστικών δαπανών και των τουριστικών μετακινήσεων και τη σχετική εγκατάλειψη των ντόπιων μικροπαραγωγών». Ο μοναδικός παράγοντας που δεν μπορούν να ελέγξουν τα ξένα διοικητικά κέντρα είναι μερικές από τις καταναλωτικές

δαπάνες των τουριστών κατά τη διάρκεια της διαμονής τους στον τουριστικό προορισμό, π.χ. μικροαντικείμενα που αγοράζουν, ψυχαγωγία και αγορά διαφόρων υπηρεσιών (Ανδριώτης, 2005).

Συνεπώς, το κέντρο ελέγχου της αναπτυξιακής διαδικασίας και των ντόπιων πλουτοπαραγωγικών πόρων μεταφέρεται από τους ανθρώπους που επηρεάζονται άμεσα από την τουριστική ανάπτυξη (το εντόπιο κοινωνικό σύνολο) στα κράτη προέλευσης των τουριστών, με ενάντια αποτελέσματα στο περιβάλλον, στην κοινωνία και στην οικονομία των προορισμών υποδοχής τουριστών. Οι ντόπιοι κάτοικοι βρίσκονται ξαφνικά εμπλεκόμενοι σ' ένα παγκόσμιο ολοκληρωμένο σύστημα χρήσης πόρων πάνω στους οποίους δεν μπορούν να ασκήσουν έλεγχο και γίνονται ο στόχος της από πάνω προς τα κάτω λήψης αποφάσεων από μια ομάδα ελίτ, εξωγενή της κοινωνίας τους (Ανδριώτης, 2005).

Το δεύτερο μοντέλο του (Britton, 1982), το θεσμικό μοντέλο του τουρισμού στα αναπτυσσόμενα κράτη, εξηγεί ότι η εξάρτηση δεν εκδηλώνεται μόνο από τα μητροπολιτικά κέντρα προς τα αναπτυσσόμενα κράτη, αλλά και μέσα στα ίδια τα αναπτυσσόμενα κράτη, δηλαδή μεταξύ των πιο αναπτυγμένων αστικών κέντρων και των υπανάπτυκτων περιοχών της περιφέρειας. Η τουριστική ανάπτυξη δεν λειτουργεί σ' ένα κενό, αλλά αναπτύσσεται συνήθως στις πρωτεύουσες και στα μεγάλα αστικά κέντρα που βρίσκονται κοντά σε διεθνή αεροδρόμια. Οι εταιρείες που εδρεύουν στα αστικά κέντρα των αναπτυσσόμενων κρατών έχουν την οικονομική δυνατότητα και την πολιτική υποστήριξη να επενδύσουν στις περιοχές της περιφέρειας (Potter, Binns, Elliot, & Smith, 1999). Συνεπώς, αυτές είναι που ελέγχουν την τουριστική βιομηχανία της περιφέρειας, μειώνοντας επιπλέον τα οικονομικά τους οφέλη. Παρόλο που ο Britton παρουσίασε τα μοντέλα του πάνω από είκοσι χρόνια πριν, δεν φαίνεται μέχρι σήμερα να έχουν αλλάξει και πολλά πράγματα στο τουριστικό κύκλωμα και ως εκ τούτου οι απόψεις του είναι ακόμα και σήμερα επίκαιρες (Ανδριώτης, 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΚΡΙΣΗ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Κινέζοι έχουν προσδιορίσει την έννοια της κρίσης εδώ και αιώνες. Η κινέζικη λέξη για την κρίση αποτελείται από δύο ιδεογράμματα μαζί. Όταν αυτά τα δύο βρίσκονται μαζί χαρακτηρίζουν τη λέξη «κρίση». Αν αυτά διαβαστούν ξεχωριστά, τότε χαρακτηρίζουν δύο διαφορετικές καταστάσεις. Το πρώτο ιδεόγραμμα αποτυπώνει τη λέξη «κίνδυνος» ενώ το δεύτερο τη λέξη «ευκαιρία» (Φιλολία, Παπαγεωργίου, & Στεφανάτος, 2005).

Εικόνα 3.1: Ιδεόγραμμα Ασιατικής γραφής (Φιλολία, Παπαγεωργίου, & Στεφανάτος, 2005)

ΚΙΝΔΥΝΟΣ: Κίνδυνος βλάβης εάν οι άνθρωποι αποτύχουν να κατανοήσουν. Κίνδυνος καταστροφής εάν οι άνθρωποι ενεργούν ενώ βρίσκονται σε άγνοια.

ΕΥΚΑΙΡΙΑ: Ευκαιρία για ανάπτυξη εάν οι άνθρωποι κατανοήσουν. Ευκαιρία και δυνατότητα επιβίωσης και ανάπτυξης, εάν οι άνθρωποι ενεργούν με προετοιμασία και γνώση (Wilken, 2001).

Κρίση σε έναν οργανισμό μπορεί να συμβεί χωρίς προειδοποίηση οπουδήποτε και οποτεδήποτε. Μπορεί να συμβεί σε κάθε οργανισμό, μικρό ή μεγάλο, δημόσιο ή ιδιωτικό.

Αυτό φυσικά δεν είναι μία άσχημη είδηση όσο μία πραγματικότητα. Η απόδοση αυτής της πραγματικότητας, θα οδηγήσει στην συνειδητοποίηση του ότι με σωστό σχεδιασμό, μπορεί να υπάρξει και η θετική πλευρά σε μία κρίση.

Η πρόβλεψη και αξιοποίηση μιας κρίσης δεν είναι ευθύνη και προνόμιο μόνο των υψηλόβαθμων στελεχών των οργανισμών. Όλοι οι εμπλεκόμενοι στην λειτουργία ενός οργανισμού μπορούν και οφείλουν να παίξουν καθοριστικό ρόλο προς την κατεύθυνση της αποτροπής ή ελαχιστοποίησης των επιπτώσεων μιας κρίσης. Η λέξη κλειδί εδώ είναι «ο εμπλεκόμενος». Την στιγμή που η κρίση θα χτυπήσει την «καρδιά» του οργανισμού, υπάρχει πάντα κάποιος «εμπλεκόμενος» που πρέπει να διαθέτει το θάρρος αλλά και να βρίσκεται σε ετοιμότητα να απαντήσει. Αυτός ο εμπλεκόμενος μπορεί να είναι ένα άτομο, μια ομάδα, ένα ολόκληρο τμήμα ή ακόμα ολόκληρος ο οργανισμός. Η πρόβλεψη και οι ενέργειες που απαιτούνται για την αποσόβηση μιας κρίσης, σε γενικές γραμμές είναι ισοδύναμες με τον τρόπο που προβλέπουμε στην καθημερινή μας ζωή την αποφυγή άλλων «δυσάρεστων» γεγονότων όπως η ασθένεια, ένα ατύχημα ή οι φόροι. Η αντίδραση αυτή δεν είναι αποτέλεσμα φόβου και αδυναμίας, αλλά προέρχεται από τη δύναμη που γεννάται από τη γνώση ότι κάθε στιγμή είμαστε προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουμε τις δυσκολίες και τα απρόοπτα της ζωής.

Η ικανότητα της διαχείριση, ρευστών καταστάσεων και της λήψης ορθών και ευφυών αποφάσεων είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία στα σημεία καμπής στη ζωή και στη λειτουργία κάθε οργανισμού. Ότι συμβαίνει στον οργανισμό, επηρεάζει την προσωπική ζωή του εμπλεκόμενου. Ισοδύναμα, μία προσωπική κρίση μπορεί να επηρεάσει δυσμενώς τη «λειτουργία» του καθενός μας και στην εργασία μας. Με απλά λόγια, οι δυο ζωές των σύγχρονων στελεχών (προσωπική και επαγγελματική) και οι πιθανές κρίσεις και γεγονότα που προκαλούν άγχος σε κάθε μία από αυτές, είναι συνδεδεμένες με ισχυρούς δεσμούς. Η μία επηρεάζει - και μερικές φορές τροφοδοτεί - την άλλη.

Για αυτό το λόγο, όσα αφορούν την κρίση στον οργανισμό, μπορούν να εφαρμοσθούν και στην προσωπική ζωή με απόλυτη επιτυχία. Μπορείτε να σχεδιάζετε ή τουλάχιστον να απαντήσετε στις προσωπικές κρίσεις με αντίστοιχο τρόπο με αυτόν που ενεργείτε στις επιχειρηματικές κρίσεις. Η κατανόηση αυτού του γεγονότος θα βοηθήσει αποφασιστικά την οργάνωση της προσωπικής ζωής και την ευκολότερη αντιμετώπιση των κρίσεων.

2.2 ΟΡΙΣΜΟΙ

Για την κατανόηση της κρίσης σαν κατάσταση, θα πρέπει πρώτα να αποσαφηνιστεί εννοιολογικά ο ορισμός της. Διεθνώς η κατάσταση αυτό χαρακτηρίζεται από την ελληνική λέξη, η σημασία της οποίας παρουσιάζεται στη συνέχεια.

Κρίση στην ελληνική γλώσσα είναι:

1. Η διανοητική ενέργεια η οποία με την εκτίμηση των προσώπων, πραγμάτων και καταστάσεων, εξάγει λογικά συμπεράσματα και έκφραση γνώμης.
2. Η πράξη του «κρίνειν» και «δικάζειν». Η δίκη ή δικαστική γνωμοδότηση.
3. Περίοδος ανώμαλης κατάστασης δυσχερούς και επικίνδυνης εκτροπής από τις κανονικές συνθήκες της ζωής.

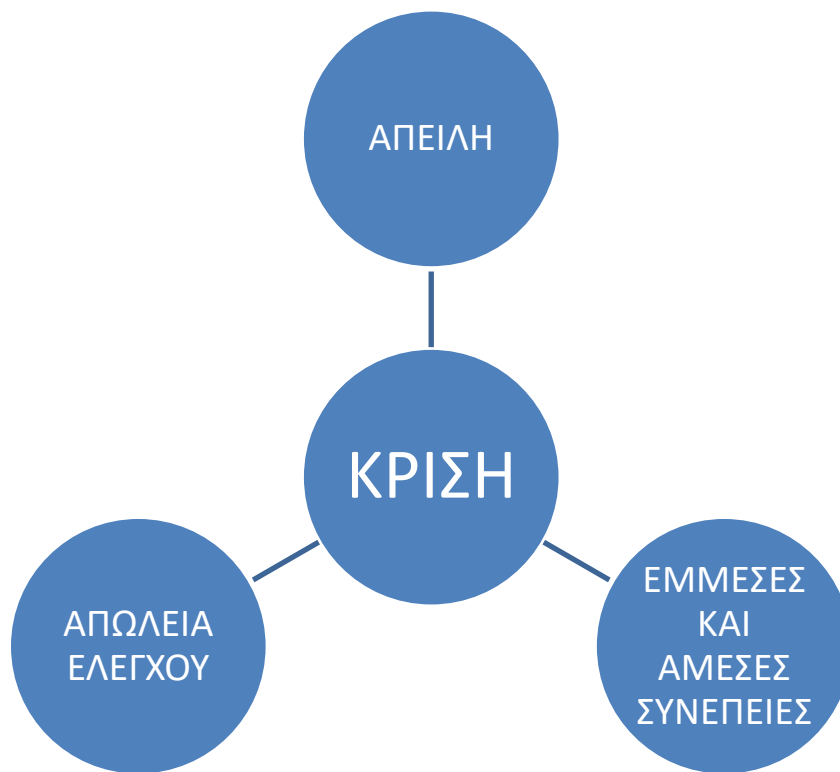
Κρίση, για έναν οργανισμό ονομάζουμε οποιοδήποτε παγκόσμιο, περιφερειακό, ή τοπικό (ενδογενές ή εξωγενές) γεγονός το οποίο οφείλεται σε φυσικά φαινόμενα, ανθρώπινες ενέργειες (εταιρικές, κυβερνητικές, τεχνολογικές) οι οποίες δημιουργούν κίνδυνο για:

1. κλιμακούμενη ένταση,
2. αρνητική επίδραση στην οικονομική κατάσταση του οργανισμού ή/και στην αξία των μετοπών του οργανισμού (αν υφίσταται τέτοια),
3. πρόκληση βλάβης στους ανθρώπους (εντός ή εκτός του οργανισμού),
4. καταστροφή της ιδιοκτησίας (του οργανισμού ή τρίτων) ή του περιβάλλοντος,
5. παρεμπόδιση της κανονικής λειτουργίας των διεργασιών και διαδικασιών του οργανισμού με μεγάλη σπατάλη διοικητικού χρόνου ή/και οικονομικών πόρων,
6. επιπτώσεις στο ηθικό των στελεχών και εργαζομένων στον οργανισμό,

7. τη φήμη, τη δημόσια εικόνα, τα προϊόντα/υπηρεσίες και τα στελέχη του οργανισμού και επομένως αρνητικές επιπτώσεις και για το μέλλον,
8. την πρόκληση της προσοχής των μέσων, μαζικής ενημέρωσης και των κρατικών και ελεγκτικών μηχανισμών και υπηρεσιών.

Γενικά έχουν δοθεί πάρα πολλοί ορισμοί για την κρίση, με προσπάθεια προσδιορισμού των χαρακτηριστικών της, από συγγραφείς όπως οι Foster (1980), Rosenthal & Pijneburg (1991), Barton (1993), Green (1992) και Mitroff & Pearson (1993). Συνοψίζοντας τους ορισμούς αυτούς, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μια κατάσταση κρίσης αποτελείται πάντοτε από τα ίδια δομικά στοιχεία. Το μέγεθος και η διάρκεια των στοιχείων αυτών συνθέτουν και προσδιορίζουν τη σοβαρότητα και τα αποτελέσματά της.

Μία κατάσταση κρίσης λοιπόν, αποτελείται από τα εξής συστατικά - δομικά μέρη:

Σχήμα 3.1: Τα συστατικά μέρη της κρίσης

ΑΠΕΙΛΗ: Υφίσταται έμμεση ή άμεση απειλή σχετική με τους πόρους του οργανισμού και του ανθρώπους. Επίσης μπορεί να εμπεριέχεται και απειλή για το ευρύτερο κοινωνικό - οικονομικό περιβάλλον.

ΑΠΩΛΕΙΑ ΕΛΕΓΧΟΥ: Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά μιας κρίσης είναι η αίσθηση της απώλειας η τελικά η πραγματική απώλεια του ελέγχου της κατάστασης, η οποία επιδεινώνει και αυτή καθαυτή την κατάσταση, αλλά και τροφοδοτεί συνεχώς με δυσμενή στοιχεία την κρίση.

ΕΜΜΕΣΕΣ ΚΑΙ ΑΜΕΣΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ: Μία κρίση συνοδεύεται απαραίτητα από άμεσες και έμμεσες συνέπειες για τον οργανισμό. Οι συνέπειες αυτές βέβαια δεν είναι κατά ανάγκη και δυσμενείς. Μία κρίση μπορεί να έχει πολύ θετικές και ευεργετικές συνέπειες, οι οποίες όμως σε κάθε περίπτωση θα οφείλονται στον ορθό προγραμματισμό και την αποτελεσματική διαχείρισή της.

Από την πλευρά του ανθρώπινου παράγοντα, σε ένα οργανισμό, υφίσταται κατάσταση κρίσης όταν συμβαίνουν τα παρακάτω (Health, 2005):

Βρισκόμαστε στην διάρκεια της εξέλιξης μιας «μη αναμενόμενης κατάστασης».

- Ο χρόνος μέσα στον οποίο καλείται κάποιος να αντιδράσει είναι πολύ περιορισμένος ή οι πιέσεις οι οποίες ασκούνται από ενδογενείς ή/και εξωγενείς παράγοντες τον κάνουν να φαίνεται σαν τέτοιος.
- Υπάρχει αναγκαιότητα για άμεσες και δραστικές αποφάσεις κάτω από την πίεση του χρόνου.
- Η διαθέσιμη πληροφόρηση μπορεί να είναι ελλιπής και να περιλαμβάνει συγκεκριμένες και αντικρουόμενες πληροφορίες ή φήμες.
- Υπάρχει η αίσθηση (ή η πραγματικότητα) του ελλείμματος σε ανθρώπους και μέσα.

2.2.1 Χωροχρονικός ορισμός

Σύμφωνα με όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω, ορίζεται ως «Κρίση» ή «Κατάσταση Κρίσης», η Περίοδος Διαταραχής της Κατάστασης ισορροπίας του Διοικητικού Περιβαλλοντικού Χάρτη ενός Οργανωτικού Συστήματος, η αλλιώς ενός Οργανισμού, από τη Βίαση Εισροή δεδομένων από το Εξωτερικό Περιβάλλον της Οργάνωσης ή από διαταραχή η οποία προκύπτει από την Βίαση Κίνηση της Πληροφορίας στο Εσωτερικό Περιβάλλον του Συστήματος, από δύσκολα προβλεπόμενους παράγοντες.

Η Χαοτική Κατάσταση του Συστήματος μέχρι την ανασύνταξη του και μέχρι τον επαναπροσδιορισμό της οργάνωσής του, ορίζεται ως «Περίοδος Κρίσης» του Διοικητικού Συστήματος της Οργάνωσης.

Ο ορισμός αυτός προσδιορίζει την έννοια των Κρίσεων, από το Σύστημα της προσωπικότητας ενός και μόνου Ατόμου, της Οικογένειας, της Επιχείρησης, του Κράτους, μέχρι και το Σύστημα της Κοινωνίας, απέναντι σε μικρές ή βιβλικές καταστροφές.

Σύμφωνα με τη Διαχειρισιολογική ερμηνεία, δηλαδή στη βάση της ποσοτικοποίησης των μεταβλητών του Διοικητικού Περιβάλλοντος, «Κρίση» σε έναν Οργανισμό ονομάζεται, το Έλλειμμα το οποίο εμφανίζεται στο Ενεργειακό ισοζύγιο του και προκαλείται από ενδογενείς ή εξωγενείς παράγοντες ή βίαιες παρεμβολές και το οποίο τον εκτρέπει από την Κατάσταση ισορροπίας στην οποία βρισκόταν (Φιλολία Η. , 2005).

2.3 «ΕΚΤΑΚΤΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ»

Τόσο από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης όσο και από κυβερνητικούς παράγοντες (σε κάθε Χώρα), χρησιμοποιούνται συχνά ταυτόχρονα και συγχέονται οι όροι «κρίση» (crisis) και «έκτακτη κατάσταση» (emergency). Σαν «έκτακτη κατάσταση» (emergency) χαρακτηρίζεται κάθε «μη κανονική» ή «ανώμαλη» αλλά γνωστή και συγκεκριμένη κατάσταση η οποία διαταράσσει τις συνήθεις διαδικασίες ή αλλιώς την καθημερινότητα και απαιτεί άμεσες ενέργειες και παρεμβάσεις προκειμένου να περιορισθούν οι βλάβες που ενδέχεται να προκληθούν σε ένα η περισσότερα από τα **3Π - Πρόσωπα, Περιουσία, Περιβάλλον**. Η έκτακτη κατάσταση είναι δυνατόν να οδηγήσει σε κρίση.

Η «κρίση» (crisis) περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά της «έκτακτης κατάστασης» και επιπλέον έχει το χαρακτήρα της εξάπλωσης και πιθανά της γενικευμένης κατάστασης, έχει άμεσο αντίκτυπο στο «κοινό αίσθημα», εντός ή/και εκτός του Οργανισμού, και προκαλεί την αίσθηση της ανεπάρκειας, της ακαταλληλότητας και του γενικευμένου κινδύνου. Για παράδειγμα μία ξαφνική μεγάλη χιονόπτωση αποτελεί μία έκτακτη κατάσταση η οποία μπορεί να οδηγήσει σε κρίση μία κυβέρνηση εάν δεν επαρκούν τα μέσα (ανθρώπινοι πόροι, υλικοτεχνική υποδομή κ.λπ.) διάνοιξης των δρόμων. Επειδή οι δύο αυτές έννοιες βρίσκονται πολύ κοντά, η μία με την άλλη, και δεν είναι πάντοτε δυνατός ο διαχωρισμός τους σε πραγματικές συνθήκες - όσον αφορά την αντιμετώπιση τους - ακολουθείται ακριβώς η ίδια μεθοδολογία η οποία περιλαμβάνει σαφώς διακεκριμένες φάσεις (Φιλολία, Παπαγεωργίου, & Στεφανάτος, 2005).

2.4 ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Αναφέρθηκε προηγουμένως ότι μία κρίση μπορεί να συμβεί σε κάθε οργανισμό, ανά πάσα στιγμή και χωρίς προηγούμενη προειδοποίηση. Αυτή είναι η αίσθηση (ή η δικαιολογία) η οποία απομένει τελικά στους διαχειριστές της. Δεν είναι όμως πάντοτε αυτή η κατάσταση. Εάν εξετάσουμε προσεκτικά τις διάφορες κρίσεις μπορούμε να διακρίνουμε τα στάδια (φάσεις) από τα οποία έχουν περάσει.

Κάθε κρίση χαρακτηρίζεται από 4 διαφορετικές και διακριτές φάσεις (Fink, 1986). Για την ονομασία των φάσεων αυτών χρησιμοποιούνται όροι οι οποίοι θυμίζουν ιατρική. αφού κάθε κρίση θα μπορούσε κάλλιστα να χαρακτηριστεί και σαν μία ασθένεια. Οι φάσεις αυτές είναι οι ακόλουθες:

- Πρόδρομη φάση της κρίσης - οι οιωνοί (Prodromal crisis stage)
- Εκδήλωση της κρίσης - Κορύφωση (Acute crisis stage)
- Στάδιο επιπτώσεων (Chronic crisis stage)
- Στάδιο ύφεσης-επίλυσης (Crisis resolution stage)

2.5 ΦΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ

Ο όρος «φυσική καταστροφή» θεωρείται εν μέρη παραπλανητικός, λόγω ότι υπονοεί ότι οι καταστροφές είναι καθαρά «λάθος της φύσης». Ουσιαστικά, τα γεγονότα που ερμηνεύονται ως καταστροφές δε γίνονται καταστροφές χωρίς τη συμμετοχή του ανθρώπινου παράγοντα, η οποία συνδέεται με την τρωτότητα που δημιουργείται μέσα από την ανθρώπινη δραστηριότητα, όπως για παράδειγμα τον τόπο ή τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος ενεργεί στην διαδικασία δημιουργίας ενός κτηρίου. Φυσικά γεγονότα όπως οι τυφώνες, οι πλημμύρες, οι σεισμοί, οι ανεμοστρόβιλοι και άλλα είναι στην πραγματικότητα κίνδυνοι που έχουν τη δυνατότητα να βλάψουν τους ανθρώπους και να καταστρέψουν την ανθρώπινη ιδιοκτησία. Αυτοί οι κίνδυνοι γίνονται καταστροφές μόνο όταν εμφανιστούν σε ευάλωτες κοινωνίες που δεν έχουν την δυνατότητα να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους αυτούς.

Ο φυσικός κίνδυνος (natural hazard) είναι μια φυσική διεργασία ή ένα φαινόμενο (πχ. σεισμός, ηφαιστειακή έκρηξη, πλημμύρα, καταιγίδα, ξηρασία, κλπ.) που συμβαίνει στη βιόσφαιρα, το οποίο μπορεί να εξελιχθεί σε καταστροφικό γεγονός και να βλάψει ανθρώπους ή να καταστρέψει ιδιοκτησίες και περιουσιακά στοιχεία.

Οι φυσικοί κίνδυνοι :

- εκδηλώνονται σε σύντομο χρονικό διάστημα
- τα αποτελέσματά τους είναι άμεσα
- τα αποτελέσματά τους είναι ακούσια
- αντιπροσωπεύουν πιθανές καταστροφές
- δημιουργούν μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης

Η φυσική καταστροφή (natural disaster) εμφανίζεται όταν ένας κίνδυνος προκαλεί τρωτότητα και η ζημιά είναι τόσο μεγάλη που η πληγείσα κοινότητα δε μπορεί να ανακάμψει με χρήση των δικών της πόρων. Μια καταστροφή συνεπάγεται σημαντική αποδιοργάνωση στη λειτουργία μιας κοινωνίας, με ευρύτατες ανθρώπινες, υλικές ή περιβαλλοντικές απώλειες. Το 1992, Ο ΟΗΕ όρισε τις φυσικές καταστροφές ως «σοβαρές διαταραχές στη λειτουργία της κοινωνίας, οι οποίες προκαλούν εκτεταμένες ανθρώπινες, υλικές ή περιβαλλοντικές απώλειες που υπερβαίνουν την ικανότητα της κοινωνίας να τις αντιμετωπίσει με ίδιους πόρους». Ο ΟΗΕ, γνωρίζοντας τη σημασία της ενημέρωσης για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών, με απόφασή του το Δεκέμβριο του 2009 (ψήφισμα 64/200), καθιέρωσε τη 13η Οκτωβρίου ως τη Διεθνή ημέρα μείωσης των φυσικών καταστροφών. Κατά την ημέρα αυτή, διοργανώνονται δράσεις και διάφορες εκδηλώσεις με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών, αναφορικά με την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων από φυσικές καταστροφές (ΜΕ.Κ.Δ.Ε. , 2015).

2.6 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούν πληροφορίες σε σχέση με καταστροφές μεγάλης εμβέλειας σε διάφορα σημεία της γης, στην σύγχρονη παγκόσμια ιστορία. Υπάρχουν και άλλες φυσικές

καταστροφές που έπληξαν την Ελλάδα και άλλες χώρες, ωστόσο επιλέχθηκαν αυτές με τη μεγαλύτερη εμβέλεια καταστροφής.

2.6.1 Πυρηνική έκρηξη – Τσερνομπίλ 1986

Η πυρηνική καταστροφή στο Τσερνομπίλ συνέβη τη νύχτα της 26ης Απριλίου 1986. Στο πυρηνικό εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας του Τσερνομπίλ λειτουργούσαν τέσσερις αντιδραστήρες RBMK, ένα από τα πρώτα μοντέλα σοβιετικής σχεδίασης και το παλαιότερο μοντέλο που βρίσκεται σε χρήση σήμερα. Η αλυσιδωτή πυρηνική αντίδραση ξεκίνησε στον αντιδραστήρα νούμερο 4, το πάνω μέρος του οποίου εξερράγη το 1986. Τα αίτια της καταστροφής διερευνήθηκαν δύο φορές. Η πρώτη έρευνα, αμέσως μετά το ατύχημα, απεφάνθη ότι η τραγωδία οφειλόταν σε ανθρώπινα σφάλματα. Η δεύτερη, που πραγματοποιήθηκε το 1991, όταν η Σοβιετική Ένωση ήταν έτοιμη να καταρρεύσει, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η καταστροφή είχε προκληθεί από ατέλειες στην αρχική σχεδίαση του αντιδραστήρα RBMK και τις διαδικασίες λειτουργίας του, τις οποίες ήταν αδύνατο να έχουν προβλέψει ή αντιμετωπίσει οι χειριστές, οι οποίοι και απαλλάχθηκαν τελικά από οποιαδήποτε ευθύνη (Μηχανή του χρόνου, 2021). Τουλάχιστον 17.500.000 άνθρωποι εκτέθηκαν σε κάποιο επίπεδο ραδιενέργειας. Η μόλυνση του εδάφους κάλυπτε τουλάχιστον 25.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα, περιλαμβάνοντας 2.000 πόλεις και χωριά, ενώ στην ατμόσφαιρα διασκορπίστηκαν περίπου 50 τόνοι ραδιενεργών υλικών (Heath, 1998).

Εικόνα 3.2: Περιβάλλον εργοστασίου Τσερνομπίλ (iefimerida.gr, 2012)

2.6.2 Έκρηξη- Τουλούζη 2002

Η φονική έκρηξη στο εργοστάσιο χημικών της AZF στην Τουλούζη πραγματοποιήθηκε, στις 21 Σεπτεμβρίου 2001, όπου 30 άτομα έχασαν τη ζωή τους. Αρχικά νοήθηκε ότι ήταν

τρομοκρατική ενέργεια αλλά τελικά διαπιστώθηκε ως δυστύχημα (in.gr, 2002). Αρχικώς ακούστηκαν δύο τρομακτικές εκρήξεις και ο ουρανός καλύφθηκε από νέφος κόκκινου καπνού. Η έκρηξη ήταν τόσο μεγάλης ισχύος, ώστε προκάλεσε κρατήρα διαμέτρου 50 μέτρων, μετέτρεψε δύο μεγάλα κτίρια της μονάδας σε σωρούς από χαλάσματα και κατέστρεψε πολλά άλλα στην περιοχή. Αμέσως έφτασαν στον τόπο της τραγωδίας συνεργεία διάσωσης, τα οποία απέκλεισαν την περιοχή, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί κυκλοφοριακό χάος και να παρεμποδισθούν τα οχήματα άμεσης ανάγκης να κινηθούν με ταχύτητα. Η κατάσταση επιδεινώθηκε επειδή ορισμένοι κάτοικοι αποπειράθηκαν να εγκαταλείψουν έντρομοι την πόλη, ενώ αλλόφρονες γονείς έτρεχαν να πάρουν τα παιδιά τους από τα σχολεία και τα νηπιαγωγεία. Την ώρα της έκρηξης εργάζονταν στο εργοστάσιο περίπου 350 άτομα (Η καθημερινή, 2001).

Εικόνα 3.3: Έκρηξη, Τουλούζη 2001 (in.gr, 2002)

2.6.3 Σεισμός - Τσουνάμι, Ινδονησία 2004

Στις 26 Δεκεμβρίου 2004 στην νοτιοανατολική Ασία, ένας υποθαλάσσιος σεισμός στα ανοιχτά της νήσου Σουμάτρα στην Ινδονησία, μεγέθους 9,3 βαθμών, προκάλεσε τσουνάμι που έπληξε τις ακτές πολλών χωρών της νοτιοανατολικής Ασίας (naftemporiki.gr, 2018).

Οι άνθρωποι που βρίσκονταν κοντά στο επίκεντρο είχαν κάποια προειδοποίηση για την επερχόμενη καταστροφή αφού, στο φινάλε, ένιωσαν τον πολύ δυνατό σεισμό. Ωστόσο το τσουνάμι δεν είναι συνηθισμένο φαινόμενο στον Ινδικό Ωκεανό και οι κάτοικοι είχαν περίπου δέκα λεπτά για να αντιδράσουν. Δεν υπήρξε καμία προειδοποίηση για το επερχόμενο τσουνάμι. Συνολικά, υπολογίζεται πως περίπου 230.000 έως 260.000 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους στον μεγάλο σεισμό του Ινδικού Ωκεανού το 2004 και στο τσουνάμι που ακολούθησε (Κουντούρη, 2018).

Οι κατασκευές οι οποίες επηρεάστηκαν από τα θαλάσσια κύματα βαρύτητας ήταν κατοικίες, ξενοδοχεία, δημόσια κτίρια, βιομηχανικές εγκαταστάσεις και έργα υποδομής. Οι κατασκευές που περιγράφονται δέχθηκαν κύματα με τελικό ύψος έως 25 μέτρα . Τα κύματα βαρύτητας εφάρμοσαν στις κατασκευές δυνάμεις τύπου υδροδυναμικής πίεσης, άνωσης, ανύψωσης,

μηχανικής τριβής καθώς και επιδράσεις από τα μεταφερόμενα από το νερό θραύσματα (Λέκκας, 2006).

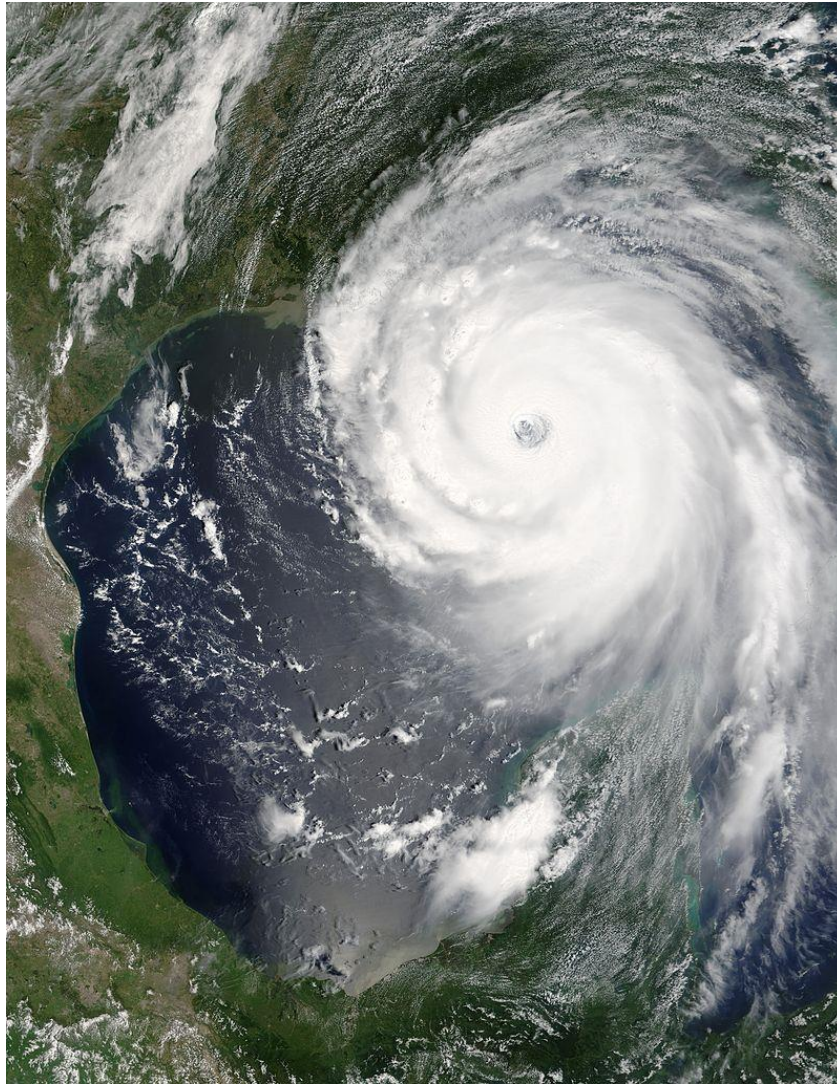

Εικόνα 3.4: Ζημιές από το τσουνάμι του 2004 στην Ινδονησία (Λέκκας, 2006)

2.6 4 Τυφώνας Κατρίνα, 2005

Ο τυφώνας Κατρίνα σχηματίζεται στις 23 Αυγούστου του 2005 στις Μπαχάμες και στις 25 Αυγούστου χτυπά τη Φλόριντα αφήνοντας 4 νεκρούς και τεράστιες υλικές ζημιές. Στις 28 Αυγούστου ενισχύεται στον κόλπο του Μεξικού και στις 29 κτυπά τις ακτές της Λουιζιάνα. Άνεμοι με ταχύτητα 220 χιλιομέτρων την ώρα, σε συνδυασμό με ισχυρότατη βροχόπτωση βυθίζουν το 80% της Νέα Ορλεάνης στο νερό, προκαλώντας καταστροφές σε υποδομές και σπίτια, ενώ οι νεκροί που επιπλέουν στους δρόμους και τα χωράφια είναι πάνω από 1.800. Εκατοντάδες χιλιάδες κάτοικοι, στη συντριπτική τους πλειοψηφία φτωχοί Αφροαμερικανοί, εγκαταλείπουν την πόλη λόγω της ανεργίας και της καταστροφής των σπιτιών τους, μειώνοντας έτσι τον πληθυσμό στο 50% (imerodromos.gr, 2018).

Εικόνα 3.5: Ο τυφώνας Κατρίνα (Βικιπαιδεία, 2020)

2.6.5 Έκρηξη, Βηρυτό 2020

Μια έκρηξη στο λιμάνι της Βηρυτού έλαβε χώρα στις 4 Αυγούστου 2020. Τα λιβανέζικα μέσα ενημέρωσης ανέφεραν ότι η έκρηξη σημειώθηκε σε χώρο αποθήκευσης πυροτεχνημάτων (Βικιπαιδεία, 2021). Η ίδια η ισχύς της έκρηξης, που έγινε αισθητή μέχρι την Κύπρο, την τοποθετεί μεταξύ των πέντε μεγαλύτερων ανθρωπογενών μη πυρηνικών εκρήξεων στα χρονικά. Και το τίμημα σε ζωές και υλικές ζημιές δεν μπορεί να υποτιμηθεί. Μέχρι την ώρα που γράφονταν οι γραμμές αυτές, οι νεκροί υπολογίζονταν σε 137 (αν και ο τελικός απολογισμός αναμένεται να αποβεί βαρύτερος, καθώς δεκάδες άνθρωποι εξακολουθούν να αγνοούνται), οι τραυματίες σε 5.000, οι άστεγοι σε 300.000 και το κόστος σε 5 έως 15 δισ. δολάρια, καθώς έχει πληγεί το μεγαλύτερο μέρος της ανατολικής Βηρυτού, σε απόσταση ακόμη και 2,5 χιλιομέτρων από το λιμάνι (Ράπτης, 2020). Η οικονομία του Λιβάνου βρίσκεται ένα βήμα πριν την κατάρρευση. Περίπου οι μισοί Λιβανέζοι ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας με τον πληθωρισμό να αγγίζει το 130% (Η καθημερινή, 2021).

Εικόνα 3.7: Καταστροφές από έκρηξη, Βηρυτό (Η καθημερινή, 2021)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

3.1 Εισαγωγή

Στην ερώτηση για το αν θα μπορούσε κανείς να φαντασθεί έναν οργανισμό (μικρό ή μεγάλο) ο οποίος είναι σε θέση να ελέγχει απόλυτα τόσο το εσωτερικό του όσο και το εξωτερικό του περιβάλλον, έχοντας έτσι τη δυνατότητα να ανταποκρίνεται άμεσα έστω και στην παραμικρή μεταβολή, η απάντηση φυσικά είναι όχι.

Κανένας οργανισμός δεν είναι σε θέση ούτε να ελέγξει το περιβάλλον του, αλλά ούτε και να προβλέψει απόλυτα τις διαφοροποιήσεις του, προκειμένου να προλάβει τα πιθανά αρνητικά αποτελέσματα που ενδεχομένως, οι διαφοροποιήσεις αυτές, να του επιφέρουν.

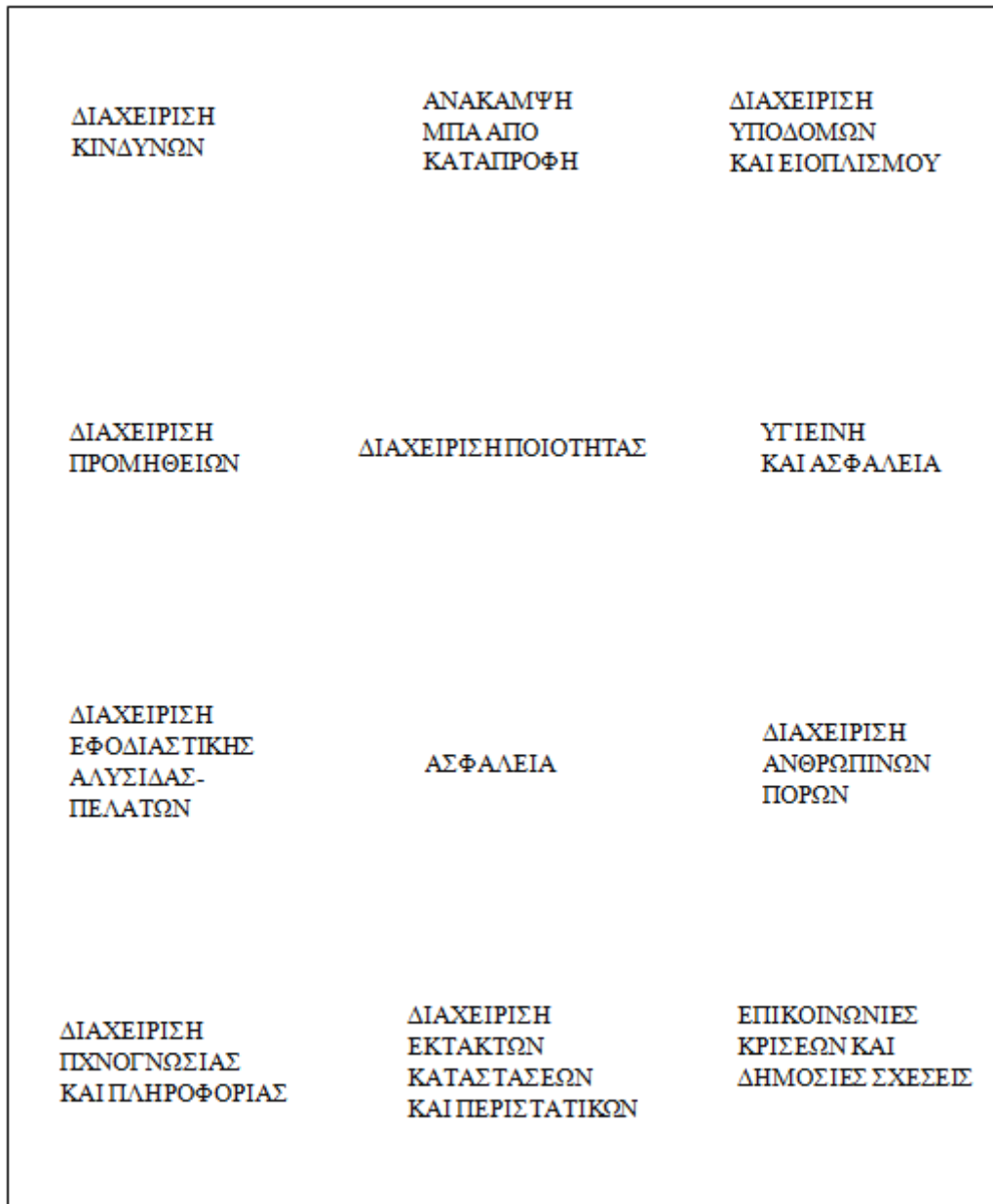
Πυρκαγιές, πλημμύρες, σεισμοί, πτώσεις συστημάτων και δικτύων Η/Υ, ξαφνικές βλάβες εξοπλισμού, απροειδοποίητες απώλειες στελεχών είναι μερικά παραδείγματα γεγονότων, τα οποία μπορεί να συμβούν ανά πάσα στιγμή και να θέσουν σε άμεσο κίνδυνο τη λειτουργία ενός οργανισμού με πιθανά καταστροφικά αποτελέσματα, όπως ανθρώπινες απώλειες (θάνατοι ή τραυματισμοί), καταστροφή περιουσιακών στοιχείων, αδυναμία λειτουργίας συστημάτων, οικονομικές απώλειες και καταστροφή του περιβάλλοντος.

Αγνοώντας, ή τις περισσότερες φορές, υποτιμώντας έναν κίνδυνο και τα καταστροφικά του αποτελέσματα, οι οργανισμοί εκτίθενται συχνά σε μη αναστρέψιμο κίνδυνο σοβαρής διαταραχής ή και διακοπής της επιχειρησιακής τους ικανότητας.

Αφού λοιπόν είναι σχεδόν αδύνατον και εκμηδενισθούν όλοι οι κίνδυνοι, είναι δυνατόν να περιορισθούν, σε «ανεκτά ή αποδεκτά», επίπεδα μέσω αποτελεσματικών μεθόδων διαχείρισης. Είναι λοιπόν προφανής η αναγκαιότητα, για κάθε Οργανισμό, του σχεδιασμού, της ανάπτυξης και εφαρμογής ενός ολοκληρωμένου συστήματος το οποίο θα περιλαμβάνει τις πολιτικές και τις διαδικασίες εφαρμογής τους καθώς επίσης θα δίνει τις κατευθυντήριες οδηγίες για τις ενέργειες που πρέπει κάθε φορά να λαμβάνονται, προκειμένου να εξασφαλίζεται διαρκώς η Επιχειρησιακή Συνοχή του Οργανισμού. Στη διεθνή βιβλιογραφία και πρακτική αλλά και στα πρότυπα τα οποία αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια, έχει επικρατήσει ο όρος «Business Continuity Management - BCM» και το σχέδιο που καταρτίζεται «Business Continuity and Crisis Management Plan - BCP» Η Επιχειρησιακή Συνοχή του Οργανισμού, αφορά στην εγκαθίδρυση ενός συνολικού στρατηγικού και επιχειρησιακού πλαισίου, ενεργώντας προληπτικά, προκειμένου να ενισχυθεί η ανθεκτικότητά του έναντι προσωρινός ή ολικής διακοπής της επιχειρησιακής του ικανότητας.

Το σχήμα που ακολουθεί (σχήμα 3.1) περιγράφει το περιεχόμενο της επιχειρησιακής Συνοχής του οργανισμού, με σκοπό την αντίληψη της έννοιας του όρου και την συσχέτιση με την Διαχείριση Κρίσεων (BSI, 2003).

Σχήμα 3.1: Το συνολικό σύστημα διαχείρισης επιχειρησιακής συνοχής ενός οργανισμού

Εδώ λοιπόν μπορεί να διακρίνει ο αναγνώστης ότι η Διαχείριση Κρίσεων αποτελεί υποσύνολο του συνολικού συστήματος ενός Οργανισμού. Το μέγεθος, η έκταση, το περιεχόμενο κ.λ.π. ενός Συστήματος Διαχείρισης προφανώς εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως το μέγεθος, τα/τις προϊόντα/υπηρεσίες, την γεωγραφική θέση, κ.λ.π., του Οργανισμού.

Οι αντικειμενικοί σκοποί (ή στόχοι) της ύπαρξης Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης Κρίσεων συνοψίζονται στους ακόλουθους:

- Διασφάλιση της ασφάλειας του προσωπικού ή γενικότερα της ζωής και της υγείας.

- Μεγιστοποίηση της προστασίας της «δημόσιας εικόνας» και του «ονόματος» του οργανισμού.
- Ελαχιστοποίηση της επίδρασης των συνεπειών ενός γεγονότος, στους τελικούς αποδέκτες - πελάτες του οργανισμού.
- Πρόληψη - περιορισμός επιδράσεων και των αποτελεσμάτων ενός συμβάντος εκτός του οργανισμού.
- Αποτελεσματική διοίκηση και διαχείριση της επικοινωνίας εσωτερικά και εξωτερικά του οργανισμού (π.χ. με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, με τις «αγορές», τους Μετόχους, την κοινή γνώμη κ.λ.π.).
- Προστασία της περιουσίας του οργανισμού.
- Κάλυψη των απαιτήσεων ασφάλειας, της νομοθεσίας και των σχετικών κανονιστικών ρυθμίσεων κ.λ.π.

Δυστυχώς σήμερα η μεγάλη πλειοψηφία των οργανισμών (διεθνώς) κάθε μεγέθους, δεν διαθέτει δομές σχεδιασμένες έτσι ώστε να δίνουν τη δυνατότητα ανταπόκρισης σε σημαντικές κρίσεις. Τα περισσότερα σχέδια διαχείρισης κρίσεων αποτελούνται από προσθήκες και συμπληρώσεις και αποτελεί ένα μεγάλο ερώτημα γιατί τέτοια συστήματα δεν έχουν υιοθετηθεί από την πλειοψηφία των οργανισμών. Ο πολλαπλασιασμός των προσθηκών και των - πολλές φορές - σπασμωδικών επεμβάσεων μόνο δυσλειτουργία και σύγχυση προκαλεί παρά ένα σύστημα το οποίο μπορεί να ανταποκριθεί σε μελλοντικές καταστάσεις (Mitroff & Anagnos, 2000).

3.2 Διαχείριση Κινδύνου

Βασικό δομικό στοιχείο της ευρύτερης στρατηγικής διοίκησης κάθε οργανισμού αποτελεί (ή οφείλει να αποτελεί) η Διαχείριση του Κινδύνου προκειμένου να αποτραπεί η δημιουργία μιας Κρίσης. Διαμέσου της διεργασίας αυτής, η διοίκηση του οργανισμού με τη βοήθεια μιας μεθοδικής αναγνώρισης των κινδύνων, οι οποίοι δύνανται να επηρεάσουν τις δραστηριότητες και την ομαλή λειτουργία του οργανισμού, στοχεύει στην αειφόρο αποκόμιση ωφέλειας από κάθε δραστηριότητα ξεχωριστά, και συνολικά απ' όλες τις δραστηριότητες μαζί.

Διαχείριση Κινδύνου είναι το πολιτιστικό επίπεδο (κουλτούρα). οι διεργασίες και οι υποδομές ενός Οργανισμού που οδηγούν προς την κατεύθυνση της αναγνώρισης πιθανών ευκαιριών ταυτόχρονα με τη διαχείριση ανεπιθύμητων καταστάσεων.

Για να επιτύχει η Διαχείριση του Κινδύνου ως διεργασία και να αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, πρέπει να γίνεται μέσω ενός Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης.

- Η συστημική προσέγγιση της διαχείρισης των κινδύνων έχει τα εξής αποτελέσματα:
- λήψη αποφάσεων μέσω καλύτερης πληροφόρησης,
- διατήρηση της επιχειρησιακής συνοχής,

- ελαχιστοποίηση των προβλημάτων και της διατάραξης της επιχειρησιακής ικανότητας του Οργανισμού,
- καλύτερη χρήση των πόρων του Οργανισμού,
- ενδυνάμωση της προσπάθειας για συνεχή βελτίωση,
- ποιότητα στον οργανισμό.

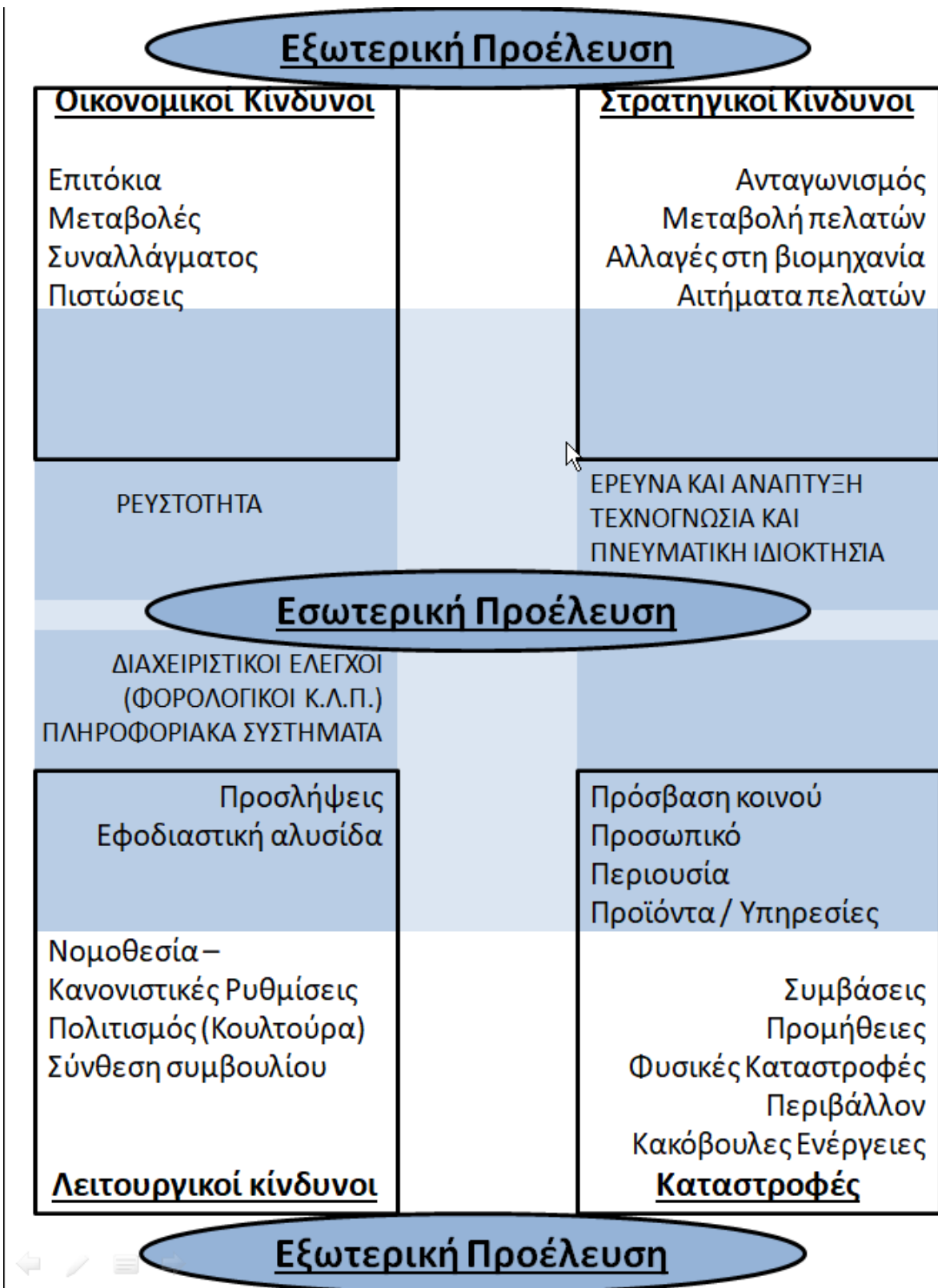
3.3 Προέλευση Κινδύνου

Πρώτο βήμα για τη Διαχείριση των Κινδύνων αποτελεί η αναγνώριση τους. Η διαδικασία αυτή αποτελεί ίσως και το δυσκολότερο τμήμα διότι εμπεριέχει την υποκειμενικότητα των αναλυτών του συστήματος. Στην προσπάθεια της (όσο το δυνατόν) αντικειμενικοποίησης, της διεργασίας αυτής, τα Πρότυπα προτείνουν μία συγκεκριμένη μεθοδολογία.

Πρωταρχικό μέλημα είναι η κατηγοριοποίηση των κινδύνων σχετικά με την προέλευση τους. Ένα παράδειγμα δίνεται στο επόμενο σχήμα στο οποίο οι κίνδυνοι κατηγοριοποιούνται σε εξωτερικούς και εσωτερικούς του οργανισμού καθώς επίσης και σε

- οικονομικούς
- στρατηγικούς
- λειτουργικούς και
- καταστροφικούς

Φυσικά η κατηγοριοποίηση μπορεί να συμπεριλάβει και άλλες κατηγορίες ανάλογα με το αντικείμενο και το μέγεθος του οργανισμού.

Εικόνα 3.1: Προέλευση των κινδύνων (Φιλολία, Παπαγεωργίου, & Στεφανάτος, 2005, σ. 185)

3.4 Χαρακτηριστικά Κινδύνου

Σύμφωνα με το (UNISDR, 2009) ο όρος κίνδυνος κατηγοριοποιείται στη φυσική επικινδυνότητα, στην οποία υπάγονται η βιολογική, η γεωλογική και η υδρομετεωρολογική επικινδυνότητα, την κοινωνικο-φυσική επικινδυνότητα, καθώς και την τεχνολογική επικινδυνότητα. Ενώ, ο διεθνής φορέας προσφοράς ανθρωπιστικής βοήθειας (IFRC, 2004) αναφέρεται μόλις σε 2 βασικές κατηγορίες επικινδυνοτήτων, τις φυσικές και τις τεχνολογικές ή ανθρωπογενείς. Αυτές αναφέρονται σε σύνθετες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, λιμούς, εκτοπισμένους πληθυσμούς, βιομηχανικά ατυχήματα και ατυχήματα στις μεταφορές. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο ίδιος ο άνθρωπος είναι η αιτία που προκαλεί τις καταστροφές και συμβαίνουν μέσα ή κοντά σε ανθρώπινους οικισμούς.

Η κατηγοριοποίηση που αναφέρθηκε αναλύεται παρακάτω ως εξής (Σαπουντζάκη & Δανδουλάκη, 2015):

3.4.1 Φυσική επικινδυνότητα

Όπως είναι ευκόλως εννοούμενο από τον τίτλο αναφέρεται για μια φυσική διαδικασία ή φαινόμενο που πιθανόν να προκαλέσει απώλειες ζωής, τραυματισμού ή άλλες βλάβες στην υγεία, απώλεια περιουσιών ή και πόρων διαβίωσης καθώς και υπηρεσιών, κοινωνική και οικονομική απορρύθμιση, ή/και περιβαλλοντικές βλάβες.

Οι φυσικές αποτελούν υποσύνολο της ομάδας των επικινδυνοτήτων, χρησιμοποιούνται για την περιγραφή επικίνδυνων γεγονότων όσο και επικίνδυνων συνθηκών σε αδράνεια που πιθανόν να δημιουργήσουν προβλήματα μελλοντικά. Τα γεγονότα αυτά αναγνωρίζονται από το μέγεθος ή την έντασή τους, την ταχύτητα εκδήλωσής τους, τη διάρκεια και την περιοχή εμβέλειάς τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι σεισμοί, όπου έχουν μικρή διάρκεια και συνήθως έχει ένα συγκεκριμένο εύρος, ενώ οι ξηρασίες αναπτύσσονται, εξασθενούν και εξαφανίζονται με αργούς ρυθμούς, και επηρεάζουν μεγαλύτερες περιφέρειες. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι επικινδυνότητες συναντιούνται, συνδυάζονται ή προκαλούνται αλυσιδωτά η μια από την άλλη, όπως σε μια περίπτωση πλημμύρας που προκαλείται από τυφώνα ή τσουνάμι προκαλούμενο από σεισμό (ενότητα 2.6.3).

3.4.2 Κοινωνικο-φυσική επικινδυνότητα

Πρόκειται για τη συχνή εκδήλωση γεωφυσικών και υδρομετεωρολογικών επικίνδυνων συμβάντων, με χαρακτηριστικές τις περιπτώσεις κατολισθήσεων, πλημμυρών, καθιζήσεων και ξηρασίας, που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση φυσικών επικινδυνοτήτων με καταστάσεις υπερεκμετάλλευσης ή υποβάθμισης της γης και των περιβαλλοντικών πόρων. Ο όρος χρησιμοποιείται για περιπτώσεις όπου η ανθρώπινη δραστηριότητα αυξάνει την εκδήλωση συγκεκριμένων επικινδυνοτήτων σε επίπεδα που υπερβαίνουν την κανονική και αναμενόμενη πιθανότητά τους.

Κοινωνικο-φυσικές είναι και οι επικινδυνότητες που συνδέονται με την Κλιματική Αλλαγή. Η εμπειρία και το ιστορικό δείχνουν ότι οι επικινδυνότητες και οι καταστροφές αυτής της κατηγορίας θα αυξάνονται με το πέρασμα του χρόνου. Πάντως, οι κοινωνικο-φυσικές

επικινδυνότητες είναι δυνατόν να περιοριστούν με κατάλληλα μέτρα και στρατηγικές διαχείρισης της γης και των περιβαλλοντικών πόρων.

3.4.3 Τεχνολογική επικινδυνότητα

Έχει ως αφετηρία τεχνολογικές ή βιομηχανικές συνθήκες και αναφέρεται σε ατυχήματα, επικίνδυνες παραγωγικές διαδικασίες, αστοχίες υποδομών ή ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Παραδείγματα τεχνολογικής επικινδυνότητας είναι η βιομηχανική ρύπανση, η πυρηνική ακτινοβολία, τα τοξικά απόβλητα, οι αστοχίες φραγμάτων, ατυχήματα στις μεταφορές, εκρήξεις σε εργοστάσια, αστικές πυρκαγιές και διαρροή χημικών ουσιών. Τεχνολογικές επικινδυνότητες προκύπτουν και ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων από την εκδήλωση φυσικών επικινδυνότητων. Οι ανθρωπογενείς επικινδυνότητες μπορεί να καταλήξουν σε ανθρωπογενείς καταστροφές. Ο επιθετικός προσδιορισμός «ανθρωπογενής» σε αυτές τις επικινδυνότητες παραπέμπει σε ανθρώπινη πρόθεση, αμέλεια ή λάθος ή ακόμη σε αστοχία συστήματος κατασκευασμένου από τον άνθρωπο. Πάντως, τόσο οι ανθρωπογενείς όσο και οι φυσικές καταστροφές είναι δυνατό να προκαλέσουν τεράστιες απώλειες ζωών και περιουσίας, καθώς και βλάβες στην ανθρώπινη πνευματική, φυσική και κοινωνική ευημερία.

3.4.4 Κοινωνιολογικές επικινδυνότητες

Σε αυτή την κατηγορία το συμβάν των επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στους δίδυμους πύργους της Ν. Υόρκης διατηρεί προεξέχουσα θέση, και θεωρείται πολλαπλή ανθρωπογενής καταστροφή στην οποία συνδυάζονται η τρομοκρατική επίθεση, η αεροπορική καταστροφή, ο εμπρησμός και η κτιριακή κατάρρευση. Πάντως, η τρομοκρατία αποτελεί αμφιλεγόμενο όρο. Κάποιοι την ορίζουν ως βίαιη πράξη η οποία στοχοποιεί αποκλειστικά και μόνο πολίτες. Άλλοι θεωρούν ότι πρόκειται για τη χρήση ή επαπειλούμενη χρήση βίας, με σκοπό τη δημιουργία φόβου για την εξυπηρέτηση πολιτικών, θρησκευτικών ή ιδεολογικών επιδιώξεων. Υπό αυτή την έννοια, ο στόχος των τρομοκρατικών επιθέσεων μπορεί να είναι οποιοσδήποτε: οι πολίτες, οι δημόσιοι υπάλληλοι, το στρατιωτικό προσωπικό, ή ακόμη και ομάδες που υπηρετούν τα συμφέροντα συγκεκριμένων κυβερνήσεων.

3.5 Ανάλυση Κινδύνου

Η ανάλυση του κινδύνου αποσκοπεί στην κατανοητή απεικόνιση του επιπέδου του κινδύνου και της φύσης του. Το επίπεδο του κινδύνου προσδιορίζεται με το συνδυασμό των αναμενόμενων αποτελεσμάτων του και της πιθανότητας να συμβεί. Έχουν διατυπωθεί πολλές μέθοδοι προσδιορισμού, οι οποίες είναι όλες αξιόπιστες, αρκεί να λαμβάνουν υπόψη τους τις ειδικές παραμέτρους για κάθε οργανισμό.

Η διεργασία της ανάλυσης ξεκινά με μια απλή ποιοτική ανάλυση, η οποία δίνει και την πρώτη κατανοητό εικόνα. Η μεθοδολογία του ποιοτικού προσδιορισμού των χαρακτηριστικών του κινδύνου γίνεται η με τη μέθοδο του Brainstorming ή με τη συμπλήρωση σχετικών ερωτηματολογίων από τα στελέχη του οργανισμού. Στη συνέχεια αφού έχουν συμπληρωθεί τα δύο πρώτα δεδομένα (πιθανότητα και επίπτωση), με τη βοήθεια

ενός Πίνακα αντιστοίχισης (όπως ο Πίνακας που ακολουθεί) βρίσκεται το πρώτο δεδομένο της ανάλυσης, το οποίο δεν είναι άλλο από το επίπεδο του κινδύνου.

ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΣΥΜΒΑΝΤΟΣ	ΕΠΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΑΝΤΟΣ					
	ΑΜΕΛΗΤΕΑ	ΜΙΚΡΗ	ΑΞΙΟΛΟΓΗ	ΕΠΙΖΗΜΙΑ	ΣΟΒΑΡΗ	ΚΡΙΣΙΜΗ
ΑΜΕΛΗΤΕΑ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ
ΠΟΛΥΜΙΚΡΗ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ
ΜΙΚΡΗ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ
ΜΕΣΑΙΑ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ
ΥΨΗΛΗ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ
ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΗ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ
ΑΚΡΑΙΑ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ

Πίνακας 3.1: Πίνακας υπολογισμού επιπέδου του κινδύνου

Είναι προφανές ότι η εκτίμηση των δεδομένων για κάποιους κινδύνους θα πρέπει να βασίζεται σε ποιο αναλυτικές μεθόδους, οι οποίες μπορεί να είναι είτε ποιοτικές είτε ποσοτικές. Οι κυριότεροι λόγοι για τη χρήση των μεθόδων αυτών είναι:

- Η αναζήτηση περισσότερων πληροφοριών σχετικά με τα αποτελέσματα τις πιθανότητες οπότε οι προτεραιότητες κατά τη λήψη αποφάσεων να βασίζονται περισσότερο σε πληροφορίες και στοιχεία παρά σε υποθέσεις εργασίας.
- Η καλύτερη κατανόηση του κινδύνου και των αιτιών του με σκοπό την κατεύθυνση των μέτρων αντιμετώπισης στα πραγματικά αίτια και όχι σε φαινομενικά αίτια ή προβλήματα.
- Όταν τα κριτήρια λήψης αποφάσεων απαιτούν εκτενή και λεπτομερή ανάλυση (αυτό συμβαίνει όταν τα κριτήρια λήψης αποφάσεων εκφράζονται ποσοτικοποιημένα).
- Η παροχή βοήθειας στα στελέχη του οργανισμού, στην επιλογή λύσεων μεταξύ εναλλακτικών μεθόδων, οι οποίες εμπεριέχουν διαφορετικά στοιχεία κόστους - ωφέλειας και ευκαιριών - κινδύνων.
- Η παροχή καλύτερης γνώσης του κινδύνου σε άτομα τα οποία είναι αναγκασμένα να λειτουργούν με τον κίνδυνο.
- Η κατανόηση του «υπολειπόμενου κινδύνου» μετά από την εφαρμογή μεθόδων και τεχνικών περιορισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

4.1 Νομός Ηλείας

Ο Νομός Ηλείας βρίσκεται στο Βορειοδυτικό κομμάτι της Πελοποννήσου αλλά διοικητικά υπάγεται στη Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Στο δυτικό κομμάτι του νομού βρίσκεται το Ιόνιο Πέλαγος, στα Βορειοανατολικά συνορεύει με το Νομό Αχαΐας, στα Ανατολικά με το Νομό Αρκαδίας και στα Νότια με το Νομό Μεσσηνίας.

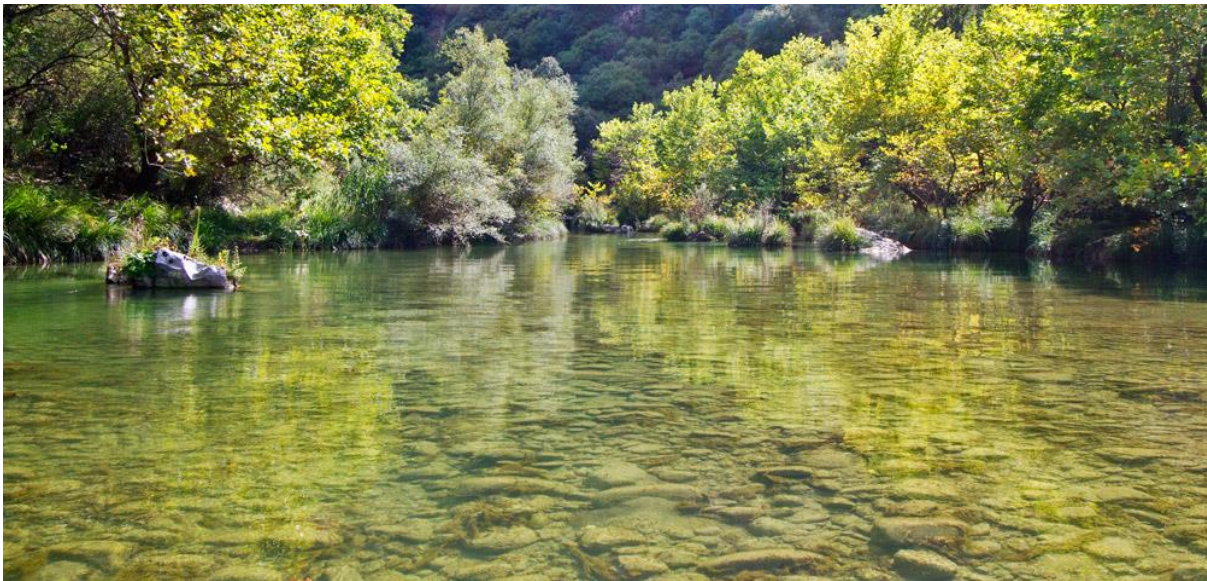
Εικόνα 4.1: Νομός Ηλείας (E-Go, 2021)

Παρουσιάζει σε εθνική κλίμακα μία περιοχή που στηρίζεται στην πρωτογενή παραγωγή και τον τουρισμό. Χαρακτηρίζεται από ένα διευρυμένο δίκτυο οικισμών και αστικού ιστού στο πλαίσιο της πεδινής έκτασης του νομού. Πρωτεύουσα του Νομού Ηλείας είναι ο Πύργος με 35.572 κατοίκους και ο Δήμος Πύργου μετρά 47.995 κατοίκους (ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ, 2021) Δεύτερη σε μέγεθος πόλη του Νομού Ηλείας είναι η Αμαλιάδα με πληθυσμό κατοίκων 21.000 και με το Δήμο Ήλιδας να καταμετρά πάνω από 32.000 σύμφωνα με απογραφή του 2001 (ΔΗΜΟΣ ΑΜΑΛΙΑΔΑΣ, 2007). Μέσα στο Νομό Ηλείας υπάγονται και οι Δήμοι Ανδραβίδας - Κυλλήνης με έδρα τα Λεχαινά και πληθυσμό 21.581, ο Δήμος Ανδρίτσαινας - Κρεστένων με έδρα τα Κρέστενα και πληθυσμό 14.109, ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας με έδρα την Αρχαία Ολυμπία και πληθυσμό 13.409, ο Δήμος Ζαχάρως με έδρα τη Ζαχάρω και πληθυσμό 8.953 και τέλος ο Δήμος Πηνειού με έδρα τη Γαστούνη και πληθυσμό 21.034. Ο συνολικός πληθυσμός του Νομού ανέρχεται στις 159.081 (Wikipedia, 2020).

4.2 Η τοπογραφία του Νομού Ηλείας

Το έδαφος του Νομού Ηλείας είναι κατά βάση πεδινό με μερικά ορεινά μέρη. Συνολικά ο Νομός Ηλείας καταλαμβάνει 2.681 τετραγωνικά χιλιόμετρα που από αυτά τα 609 τετραγωνικά χιλιόμετρα είναι ορεινά. Στα βορειοανατολικά είναι το όρος Ερύμανθος με κορυφή το Ωλονός στα 2.129 μέτρα. Το όρος Ερύμανθος ανήκει στο Νομό Ηλείας αλλά και στο Νομό Αχαΐας. Στα βορειοανατολικά της Αρχαίας Ολυμπίας είναι το οροπέδιο της Φολής στα 780 μέτρα. Στο νότιο κομμάτι του νομού βρίσκεται το όρος Μίνθη με υψόμετρο 1.345 μέτρα και παράλληλα της βορειότερα το όρος Λαπίθας με υψόμετρο 773 μέτρα.

Εικόνα 4.2: Ποταμός Αλφειός (NaturaGraeca, 2021)

Η πεδιάδα του Νομού Ηλείας αποτελεί τη μεγαλύτερη της Πελοποννήσου ενώ το υδρογραφικό δίκτυο του Νομού είναι πολύ πλούσιο. Δυο μεγάλοι ποταμοί ρέουν μέσα στο Νομό, ο Αλφειός και Πηνειός. Ο Αλφειός διανύει περίπου για 110 χιλιόμετρα ρέοντας με δυτική κατεύθυνση το Νομό και καθορίζει νοητά για ένα διάστημα τα σύνορα μεταξύ του Νομού Ηλείας και Αχαΐας, εκπνέει στο νότιο τμήμα του Νομού, στο κόλπο της Κυπαρισσίας, και εξαιτίας των φερτών υλών που μεταφέρει αλλά όσο και εξαιτίας των θαλάσσιων ρευμάτων έχουν σχηματιστεί τρεις εσωτερικές λιμνοθάλασσες (Τσουρούλα Ζέζα, 2008). Η λιμνοθάλασσα του Καϊάφα που βρίσκεται κοντά στη Ζαχάρω, η λιμνοθάλασσα της Αγουλινίτσας νότια του Πύργου και η λιμνοθάλασσα της Μουριάς στα δυτικά του Πύργου. Η ροή του ποταμού Πηνειού ξεκινά μέσα από το Νομό Ηλείας μεταξύ του Ερύμανθου και της Λαμπείας. Έρχεται σε ένωση με πολλούς παραποτάμους και εκβάλλει τα νερά του στο Δήμο Πηνειού, Νότια της Γαστούνης (Diocles, 2021).

4.3 Προστατευόμενες Περιοχές του Νομού

Στο δίκτυο Natura 2000 της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που είναι ένα πρόγραμμα για τη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, υπάγονται πολλές περιοχές του Νομού Ηλείας (ΦΩΤΟγράφος, 2021). Αυτές οι περιοχές είναι:

α) Οι εκβολές του Ποταμού Πηνειού (Το Δέλτα του Πηνειού)

Ο δεύτερος μεγαλύτερος ποταμός της Πελοποννήσου και συνονόματος του μεγάλου θησαυλικού Πηνειού χαρακτηρίζει το τοπίο σε μια μεγάλη περιοχή της Ηλείας, δίνοντας ζωή στις καλλιέργειες που απλώνονται στον μεγάλο κάμπο του νομού. Στο μέσον της πορείας του έχει δημιουργηθεί η τεχνητή λίμνη Πηνειού -η μεγαλύτερη της Πελοποννήσου- με σκοπό την άρδευση του μεγάλου ηλειακού κάμπου και την παραγωγή ρεύματος. Σε αυτήν συμβάλλουν με τα νερά τους ο Πηνειακός Λάδωνας που δεν έχει σχέση με τον γνωστό Λάδωνα της Αρκαδίας και ο Καλφαϊκός ποταμός. Από τη λίμνη ο Πηνειός συνεχίζει περνώντας ανάμεσα από την Ανδραβίδα και την Γαστούνη και λίγο μετά εκβάλλει στο Ιόνιο πέλαγος, λίγα χιλιόμετρα νοτιότερα της τελευταίας, στον κόλπο Χελωνίτη (NaturaGraeca, 2021).

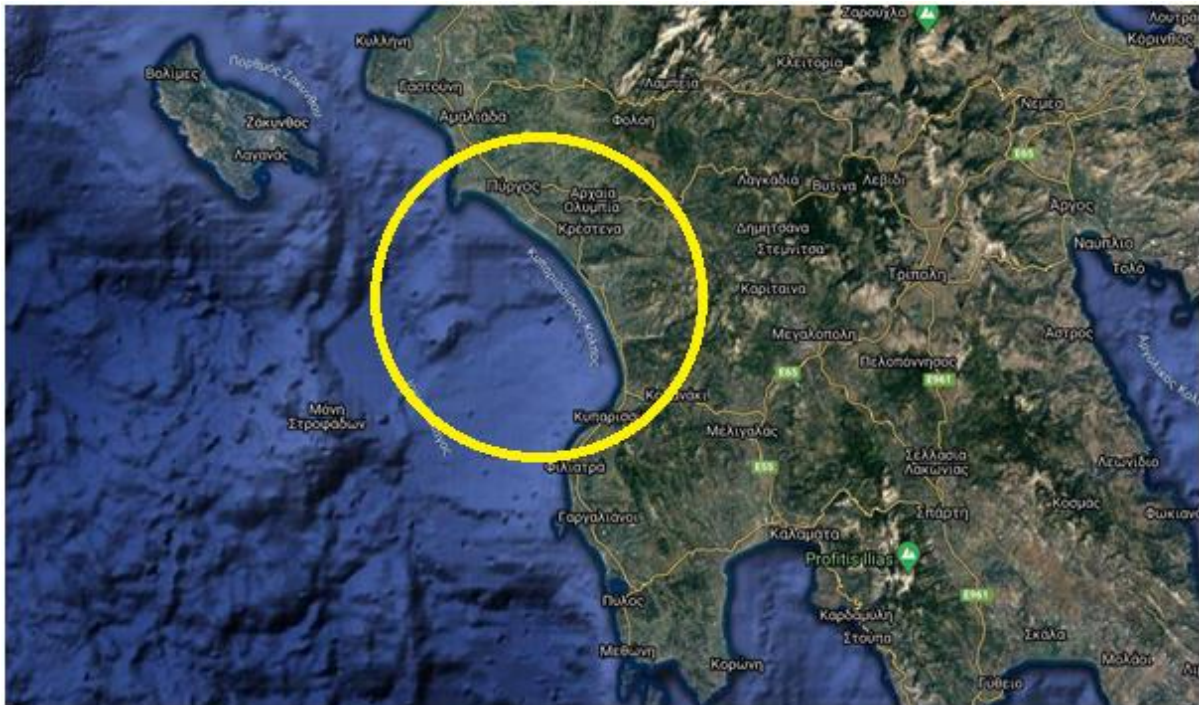
Εικόνα 4.3: Ηλειακός Πηνειός (Βικιπαιδεία, 2019)

β) Η θαλάσσια περιοχή του κόλπου της Κυπαρισσίας: Ακρωτήριο Κατακόλου – Κυπαρισσία

Ο Κυπαρισσιακός κόλπος αποτελεί τον δεύτερο μεγαλύτερο βιότοπο αναπαραγωγής της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* στην Μεσόγειο. Βρίσκεται στη Δυτική Πελοπόννησο και εκτείνεται από το ακρωτήριο του Κατάκολου στα βόρεια έως το ακρωτήριο του Κούνελου στα νότια. Η μαγευτική αμμώδης παραλία του εκτείνεται σε μήκος 46 χλμ. και διακόπτεται μόνο από τον ποταμό Αλφειό και δύο μικρότερους ποταμούς, τη Νέδα και τον Αρκαδικό. Χαρακτηριστικά του μοναδικού σε ομορφιά σκηνικού είναι η πλουσιότερη και πιο εκτεταμένη στην Ελλάδα ζώνη των αμμολόφων στο πίσω μέρος της παραλίας, το παράκτιο

πευκόδασος που απλώνεται πίσω από την παραλία και χαρίζει στον επισκέπτη στιγμές χαλάρωσης και ξεγνοιασιάς και φυσικά ο έντονος κυματισμός του Ιονίου πελάγους (Grecorama, 2015).

Εικόνα 4.4: Κυπαρισσιακός κόλπος (google maps, 2021)

γ) Θίνες και το παραλιακό δάσος της Ζαχάρως, Λίμνη Καϊάφα, Στροφιλιά, Κακόβατος

Το δάσος και η λίμνη Καϊάφα του Νομού Ηλείας αποτελεί ένα μοναδικό παράκτιο φυσικό στολίδι με μεγάλη βιοποικιλότητα. Το τοπίο συνθέτουν τρία διαφορετικά οικοσυστήματα σε πολύ καλή κατάσταση διατήρησης: οι σπάνιες παράκτιες αμμοθίνες, το εξαιρετικής δομής και υγιέστατο πευκόδασος χαλέπιας πεύκης και κουκουναριάς σε μίξη με άλλα αείφυλλα πλατύφυλλα και η υδροχαρής βλάστηση της λίμνης. Σπουδαία ήταν και η πανίδα της περιοχής με πιο χαρακτηριστικά τα σπάνια είδη χελωνών της περιοχής (γραμμωτή, ονυχοχελώνα, θαλάσσια χελώνα καρέτα) (WWF Ελλάς, 2007).

Εικόνα 4.5: Λίμνη Καϊάφα (infomust.gr, 2016)

δ) Η λιμνοθάλασσα του Κοτυχίου, η αλυκή των Λεχαινών και η Βρίνια

Πρόκειται για ένα παράκτιο μωσαϊκό οικοσυστημάτων, όπου τα ρηχά νερά αποτελούν κυρίαρχο στοιχείο. Το μωσαϊκό αυτό αρχίζει από το ακρωτήριο του Άραξου με ασβεστολιθικούς λόφους και αμμώδεις παραλίες και συνεχίζεται νότια με μια σειρά υγροτόπων διαφόρων τύπων, με πευκοδάση και δάση φυλλοβόλων δρυών και με εκτενείς αμμώδεις ακτές. Περιλαμβάνει τη λιμνοθάλασσα Κοτυχίου (με ποικίλη αλατότητα και μια αμμώδη παράκτια λωρίδα), τις λιμνοθάλασσες Άραξος και Πρόκοπος, το έλος γλυκού νερού Λάμια που καλύπτεται από χαμηλή βλάστηση και το περίφημο δάσος της Στροφυλιάς με ομπρελοειδή πεύκα και με εκτεταμένη αμμώδη ακτή και αμμόλοφους (Biodiversity, 2019).

Εικόνα 4.6: Λιμνοθάλασσα Κοτυχίου (Βικιπαιδεία, 2021)

ε) Η περιοχή της Ολυμπίας

Στη δυτική Πελοπόννησο, στην πανέμορφη κοιλάδα του ποταμού Αλφειού, άνθισε το πιο δοξασμένο ιερό της αρχαίας Ελλάδας, που ήταν αφιερωμένο στον πατέρα των θεών, τον Δία. Απλώνεται στους νοτιοδυτικούς πρόποδες του κατάφυτου Κρονίου λόφου, μεταξύ των ποταμών Αλφειού και Κλαδέου, που ενώνονται σε αυτή την περιοχή. Παρά την απομονωμένη θέση της κοντά στη δυτική ακτή της Πελοποννήσου, η Ολυμπία καθιερώθηκε στο πανελλήνιο ως το σημαντικότερο θρησκευτικό και αθλητικό κέντρο (Βικάτου, 2012).

Εικόνα 4.7: Αρχαία Ολυμπία (VisitGreece, 2021)

στ) Το οροπέδιο και το δάσος της Φολόης

Το δρυοδάσος της Φολόης είναι μία προστατευόμενη περιοχή από το Δίκτυο NATURA 2000. Βρίσκεται σε υψόμετρο 688 μ. στο όρος Φολόη της Ηλείας και καταλαμβάνει έκταση 33.000 στρεμμάτων. Η διέλευση των ποταμών Ερύμανθου και Ηλειακού Λάδωνα δημιουργεί ένα μοναδικό περιβάλλον. Είναι το μοναδικό αυτοφυές δάσος πλατύφυλλης δρυός στα Βαλκάνια, με γηραιές συστάδες με βελανιδιές (Ορειβατικός Σύλλογος Καλαμάτας, 2018).

Εικόνα 4.8: Το δάσος της Φολόης (Grecotel, 2021)

4.4 Οι χρήσεις της γης

Η κυριότερη χρήση της γης στο Νομό είναι η γεωργική. Έχοντας ζώνες υψηλής παραγωγικότητας ιδιαίτερα κοντά στις παραλιακές περιοχές, στα πεδινά του νομού αλλά και στα παραποτάμια και παραλίμνια μέρη του. Οι κτηνοτροφικές δραστηριότητες λαμβάνουν τόπο στα ορεινά και ημιορεινά μέρη το Νομού, και καταλαμβάνουν περίπου το 13% της συνολικής έκτασης (Τσουρούλα Ζέζα, 2008)

Το έδαφος καλύπτεται από ένα αρκετά σημαντικό αριθμό δασικών εκτάσεων κυρίως κοντά ορεινών περιοχών, καθώς και στις παραλιακές περιοχές του νομού, καθιστώντας μερικά από αυτά τουριστικά αξιοθέατα. Ένα από αυτά τα τουριστικά αξιοθέατα μπορεί να θεωρηθεί και το δάσος της Στροφυλιάς που βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο της Πελοποννήσου στη λιμνοθάλασσα του Κοτυχίου. Η συγκεκριμένη περιοχή αποτελεί εθνικό πάρκο και προστατεύεται από τη Συνθήκη Ράμσαρ αλλά και από το Δίκτυο Natura 2000 (VisitGreece, 2021).

Τα μεγάλα αστικά κέντρα του Νομού όπως ο Πύργος, όντας και η πρωτεύουσα του Νομού, η Αμαλιάδα και αλλά μικρότερα αστικά κέντρα σαν την Ανδραβίδα, τα Λεχαινά, τη Γαστούνη, αποτελούν πόλο έλξης παραγωγικών δραστηριοτήτων και αναπτύσσονται οι Α' κατοικίες γύρω τους. Στις παραλιακές περιοχές παρατηρείται η ανάπτυξη Β' κατοικιών σε γραμμική μορφή και στην ορεινή ενδοχώρα η ανάπτυξη κατοικιών είναι σποραδική και ελάχιστη (Τσουρούλα Ζέζα, 2008)

Έδαφος στη ανάπτυξη των βιομηχανικών δραστηριοτήτων έδωσε το εύφορη γη του νομού. Οι βιομηχανικές δραστηριότητες συγκεντρώνονται γύρω από τα αστικά κέντρα και επίκεντρο τους είναι η επεξεργασία, η μεταποίηση και η διοχέτευση των άφθονων γεωργικών παραγωγών του Νομού.

Η τουριστική βιομηχανία είναι αναπτυγμένη αρκετά στο δυτικό κομμάτι του νομού και για ακρίβεια στα παραλιακά τμήματα του. Έχουν δημιουργηθεί ξενοδοχειακά συγκροτήματα για την φιλοξενία αλλοδαπών αλλά και ημεδαπών επισκεπτών, υπάρχει όμως και ανάπτυξη μικρότερων τουριστικών καταλυμάτων. Αυτές οι τουριστικές επιχειρήσεις είναι εξαπλωμένες σε πολλά μέρη των παραλιακών τμημάτων. (Τσουρούλα Ζέζα, 2008)

4.5 Η πυρκαγιά του 2007

Κατά τις πρωινές ώρες της 24^{ης} Αυγούστου του 2007 εκδηλώθηκαν φωτιές στην Ελλάδα που κάλυψαν ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι της Πελοποννήσου και ένα μεγάλο κομμάτι του Νομού Ηλείας,. Αυτή η πυρκαγιά που ξέσπασε αποτελεί πλέον μια από τις μεγαλύτερες φυσικές καταστροφές που έχουν συμβεί στην Ελλάδα (HellenicaWorld, 2021).

Εικόνα 4.8: Αεροφωτογραφία πυρκαγιών στη Πελοπόννησο, (Αντ. Δυτ. Ελλάδας Ηλείας, 2021)

Δυστυχώς αυτή η καταστροφή αφείρεσε τη ζωή 65 ανθρώπων από τους οποίους 44 ήταν από το Νομό Ηλείας και αφήνοντας πολλούς τραυματίες ακόμα. Η πυρκαγιά αυτή κατέστρεψε στο πέρασμα της 1.140.000 στρέμματα γης, στο Νομό Ηλείας, και τα 350.000 από αυτά τα στρέμματα είναι καλλιεργήσιμης γης. Μέσα σε αυτά τα 350.00 στρέμματα καμένης γης είναι:

- 2.600.000 ελαιόδεντρα
- 7.000 στρέμματα καμένων αμπελιών
- 9.000 στρέμματα σταφίδας
- 160.000 λοιπά δέντρα

Η καταστροφή έπληξε όχι μόνο τους παραγωγούς γεωργικών προϊόντων αλλά και τους εκτροφείς ζώων. Καταγράφοντας τις απώλειες:

- 10.000 αιγοπροβάτων
- 69 βοοειδών
- 710 χοίρων
- 128.546 πουλερικών και κουνελιών
- 1000 μελισσοσμηνών

Αναφέρονται ζημιές στους 16 από τους 22 δήμους του Νομού λόγω της πυρκαγιάς και σοβαρές καταστροφές στις υποδομές τους. Οι υλικές ζημιές λόγω της πυρκαγιάς συνολικά σε όλη την Ελλάδα, ανέρχονται στα 3,5 δισεκατομμύρια ευρώ ενώ για τις επιχειρήσεις τα 600 εκατομμύρια ευρώ. Αγροτικός εξοπλισμός και εγκαταστάσεις καταστράφηκαν στο πέρασμα της φωτιάς, μετρώντας 2.853 αγροτικά μηχανήματα, 600 αποθήκες, 498 που καταστράφηκαν ολοσχερώς και 233 που υπέστην μερική καταστροφή. Ακόμα καταστράφηκαν ολοσχερώς 524 κατοικίες και 238 υπέστην μερική καταστροφή αφήνοντας πολλούς αστέγους (Τσουρούλα Ζέζα, 2008)

Εικόνα 4.9: Εστίες πυρκαγιών του 2007 στη Πελοπόννησο (Αντ. Δυτ. Ελλάδας Ηλείας, 2021)

4.6 Οι επιπτώσεις στο τουριστικό κλάδο

Ένας από τους τομείς που πλήχθηκαν από τις πυρκαγιές του Νομού Ηλείας είναι και ο τουριστικός τομέας. Πολλές από τις περιοχές που βρεθήκανε μπροστά στο μένος της φωτιάς καταστράφηκαν σε ένα αρκετά μεγάλο βαθμό ωστόσο το πλήγμα που δέχθηκε ο τουριστικός τομέας ήταν αρκετά μεγάλο. Μέσα στις περιοχές που δέχθηκαν πλήγματα από τις πυρκαγιές είναι το οροπέδιο της Φολόης, το δάσος και η λίμνη Καϊάφα, και η Ολύμπια (GreekScapes , 2021).

Από τη περιοχή της Ολυμπίας κήκε σημαντικό κομμάτι στα ανατολικά της περιοχής. Η βλάστηση που επηρεάστηκε αποτελείται κυρίως από δασικά οικοσυστήματα, τα οποία μπορούν να αναγεννηθούν φυσικά, αν βέβαια προβλεφθούν και αντιμετωπιστούν οι αναμενόμενες πιέσεις από την αυξανόμενη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής (WWF Ελλάς, 2007).

Στο οροπέδιο της Φολόης κήκαν εκτάσεις με αείφυλλα-πλατύφυλλα καθώς και πευκοδάση στις δυτικές και νοτιοδυτικές παρυφές και ως το επίπεδο του οροπεδίου όπως οριοθετείται από το δρόμο. Επίσης κήκαν και περίπου 100 (σύμφωνα με εκτιμήσεις του δασαρχείου) δέντρα δρυός στις παρυφές του δάσους. Συνεπώς, η πυρκαγιά δεν έπληξε σημαντικά την οικολογική σημασία της περιοχής. Δυστυχώς, μέχρι στιγμής δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για ρύθμιση και μείωση των υφιστάμενων έντονων πιέσεων που δέχεται η περιοχή από ανεξέλεγκτες δραστηριότητες, όπως η υλοτομία, η επέκταση των καλλιεργειών από τα γύρω χωριά και η χωρίς σχέδιο τουριστική εκμετάλλευση (WWF Ελλάς, 2007).

Η φωτιά κατέκαψε ολόκληρη τη ζώνη που περιβάλλει τη λίμνη, το πευκοδάσος κάτω από αυτήν, καθώς και τις πρώτες αμμοθίνες της παραλίας. Η εξαγγελθείσα συνεργασία του Δήμου Ζαχάρως και της Κτηματικής Εταιρίας του Δημοσίου (ΚΕΔ) για ταχεία ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων σε δημόσια ακίνητα (βελτίωση και ενδυνάμωση της αυξανόμενης τουριστικής κίνησης, μέσω της δημιουργίας τουριστικών εγκαταστάσεων υψηλής ποιότητας και χώρων αναψυχής είναι ενδεικτική των πιέσεων που αναμένεται να ασκηθούν σε αυτές τις καμένες περιοχές για ανεξέλεγκτη ανάπτυξη. Η πρόσφατη ανακοίνωση της απόσυρσης αυτής της συμφωνίας ήρθε ως αποτέλεσμα της γενικής κατακραυγής που προκάλεσε η προοπτική περαιτέρω υποβάθμισης του φυσικού χαρακτήρα της περιοχής (WWF Ελλάς, 2007).

Ακόμα πλήγμα στην τουριστική οικονομία του Νομού είναι η απώλεια ενός μέρους του οικιστικού κεφαλαίου της περιοχής και των υπόλοιπων αξιοθέατων. Στο νομό δεν είχε εφαρμοστεί κάποιο σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης αν και το φυσικό κλίμα του Νομού και η θέση του το ευνοούν. Προσπάθειες ανάπτυξης όμως έχουν παρατηρηθεί, κυρίως στη παράκτια ζώνη του Νομού, όμως έχουν γίνει χωρίς σχέδιο και χωρίς καμία οργάνωση και καταλήγουν σε γραμμικές συγκεντρώσεις. Μέσα σε αυτές τις προσπάθειες έχουν παρατηρηθεί σημεία κορεσμού και υποβάθμισης των περιοχών αυτών. Προσπάθειες αξιοποίησης του πλούσιου φυσικού και πολιτιστικού πλούτου των ορεινών περιοχών για τουριστική ανάπτυξη δεν έχουν παρατηρηθεί. Μετά την πυρκαγιά ακόμα υπάρχει κίνδυνος

ερήμωσης των ορεινών χωριών με τους κατοίκους τους να μεταναστεύουν σε αστικά κέντρα (Τσουρούλα Ζέζα, 2008)

Από τις ήδη υπάρχουσες ξενοδοχειακές μονάδες που ήταν σε λειτουργία όμως παρατηρήθηκαν ακυρώσεις κρατήσεων κατά τη διάρκεια των πυρκαγιών, καθώς και δραματική μείωση της πληρότητας των ξενοδοχείων κοντά στο 100%. Πράγμα που οι ιδιοκτήτες ξενοδοχείων χαρακτήρισαν ως καταστροφικό καθώς και μετά το πέρας των πυρκαγιών η πληρότητα των ξενοδοχείων ανέβηκε ελάχιστα έως και καθόλου και οι ακυρώσεις των κρατήσεων συνέχισαν (Βογιατζάκης, 2007).

Μέσα στο έτος του 2008 η τουριστική κίνηση αυξήθηκε σε σύγκριση με τα τέλη του καλοκαιριού του 2007 όμως στα μέσα του καλοκαιριού ο Νομός Ηλείας πλήχθηκε από σεισμό, οι συνέπειες αυτού μαζί με τις πυρκαγιές του 2007 ήταν μια μείωση σε ποσοστό 20% στη τουριστική κίνηση της περιοχής (Αυτοδιοίκηση, 2008).

4.7 Μέθοδοι ανάκαμψης για τον τουρισμό

Ο Νομός Ηλείας υπάγεται στο Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και στο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό. (Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., 2021)

Το ΠΠΧΣΑΑ της Περιφέρειας δυτικής Ελλάδας έχει ως στόχο τη αειφόρου ισορροπημένη και διαρκούς ανάπτυξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανάλογα πάντα με τις φυσικές οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες της. Οι στρατηγικοί στόχοι και κατευθύνσεις του ΠΠΧΣΑΑ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας είναι οι παρακάτω:

- 1) Η αναβάθμιση της διεθνούς και ευρωπαϊκής ακτινοβολίας της περιφέρειας.
Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας λειτουργεί ως ζώνη επαφής με τη κεντρική Μεσόγειο, την Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και το κεντρικού πόλου στον άξονα ανάπτυξης Αδριατικής-Ιονίου. Ακόμα λειτουργεί ως προορισμός διεθνούς πολιτιστικού ενδιαφέροντος, εμπορικός και εμπορευματικός κόμβος καθώς και επικοινωνιακός κόμβος και ανάπτυξης νέων τεχνολογιών στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.
- 2) Η αναβάθμιση του εθνικού ρόλου της περιφέρειας ως περιοχή σύγκλισης του Κεντρικού και Δυτικού Αναπτυξιακού άξονα της Ελλάδας αλλά και ως κόμβο συνδυασμένων μεταφορών.
Η ανάπτυξη διαπεριφερειακών συνδέσεων αλλά και σχέσεων αλληλεξαρτήσεως με τις γειτονικές περιφέρειες της Στερεάς Ελλάδας, της Θεσσαλίας, της Ηπείρου και της Πελοποννήσου είναι ένας από τους στόχους.
- 3) Η αναπτυξιακή αναδιάρθρωση και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της περιφέρειας σε κρίσιμους τομείς.

Το οποίο μπορεί να γίνει εφικτό με την ανταγωνιστική λειτουργία του πρωτογενή τομέα, λειτουργώντας ως σημαντικός πόρος και ως μέσο προστασίας των φυσικών τοπίων. Σκοπός αυτού του έργου είναι η διάδοση και ανάπτυξη των οικολογικών καλλιεργειών. Μεγάλη έμφαση σε αυτό το επίτευγμα δίνεται στις γεωργικές ζώνες του Νομού Ηλείας.

- 4) Ενδοπεριφερειακή σύγκλιση και ισορροπία – πολυκεντρική χωρική οργάνωση.
Στόχος είναι η χωρική και κοινωνική συνοχή με τη ανάπτυξη διαπεριφερειακών αναπτυξιακών χωρικών ενοτήτων , αξόνων καθώς και πόλων ανάπτυξης.
- 5) Εφαρμογή πολιτικών χωρικής διαφοροποίησης και αναβάθμισης κρίσιμων ζωνών.
Η ανάπτυξη των ορεινών περιοχών και των παράκτιων περιοχών γίνεται με την προώθηση της πολυλειτουργικότητας των υποδομών τους και τη διασύνδεση τους.
- 6) Προστασία και ανάπτυξη της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.
Η επίτευξη αυτού του εγχειρήματος μπορεί να γίνει με τη δημιουργία ζωνών πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς για ελεγχόμενη ανάπτυξη ήπιων παραγωγικών δραστηριοτήτων, όπως ο τουρισμός. Με ορθή χρήση των φυσικών πόρων για την ανάδειξη και αξιοποίηση του πλούσιου φυσικού πλούτου (Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., 2021).

Σε σχέση με το Νομό Ηλείας η χωρική ανάπτυξη του βασίζεται σε τρεις άξονες.

Α) Ο κύριος άξονας βασίζεται στην εθνική οδό Πατρών-Θεσσαλονίκης-Ευζώνων καθώς και στο δυτικό άξονα Κακαβιάς-Ιωαννίνων-Άρτας-Αγρινίου-Μεσολογγίου-Πατρών-Αμαλιάδας-Πύργου-Καλαμάτας και σύνδεσης με το λιμάνι του Πλατυγαλιού Αστακού (Τσουρούλα Ζέζα, 2008).

Β) Δευτερεύοντες Άξονες σύνδεσης Αμαλιάδας-Πύργου με Τρίπολη-Άργος-Ναύπλιο-Μυκήνες και σύνδεση του δυτικού άξονα των λιμανιών Κατακόλου και Κυλλήνης (Τσουρούλα Ζέζα, 2008).

Γ) Ενδοπεριφερειακός άξονας Αμαλιάδας συνδέσεως με το δυτικό άξονα και σύνδεση του Σιμόπουλου με την εθνική οδό 111 Πατρών-Τριπόλεως (Τσουρούλα Ζέζα, 2008).

Ο σκοπός του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό είναι η σωστή χωρική διάρθρωση με τη παροχή κατευθύνσεων, κανόνων και κριτηρίων. Η οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα καθώς και η ανάπτυξη και οργάνωση υποδομών για την επίτευξη αυτού με τη διατύπωση ενός δεκαεπταετούς προγράμματος δράσης για το διάστημα 2007- 2022. Μέσω αυτού επιδιώκεται η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος καθώς και η εξασφάλιση της προστασίας και βιωσιμότητας των πόρων. Ακόμα επιδιώκεται η ενίσχυση των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης και η διαμόρφωση ενός ξεκάθਾਰου πλαισίου κατευθύνσεων προς το σχεδιασμό, τις αδειοδοτούσες αρχές αλλά και τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις (Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., 2021).

Στόχοι του ΕΧΠΧΣΑΑ για το τουρισμό είναι:

1. Κατηγοριοποίηση του εθνικού χώρου.

Ο εθνικός χώρος της Ελλάδας χωρίζεται σε 10 κατηγορίες. Από αυτές τις 10 ο Νομός Ηλείας σε 5 οι οποίες είναι:

- Περιοχές με τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη μαζικού τουρισμού. Κατά το Κ.Υ.Α. αυτές οι περιοχές είναι παράκτιες περιοχές μεταξύ Κατακόλου και Κυλλήνης.

- Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Αυτές είναι παράκτιες περιοχές μεταξύ Κυλλήνης και του νομού Βουπρασίου, και παράκτιες περιοχές μεταξύ Κατακόλου και του νομού Νέδα. Για αυτές τις τουριστικά αναπτυσσόμενες περιοχές έχει οριστεί ως το κατώτερο όριο αρτιότητας για τη δόμηση τουριστικών καταλυμάτων εκτός σχεδίου πόλεως και εκτός ορίων οικισμών στα 8 στρέμματα με μέγιστη πυκνότητα τις 6 κλίνες ανά στρέμμα.
- Περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος με κυρίαρχες χρήσεις άλλες από τον τουρισμό, και δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Περιοχές που υπάγονται στο δίκτυο NATURA 2000. Αυτές οι περιοχές στο Νομό Ηλείας είναι η Αρχαία Ολυμπία, το οροπέδιο της Φολόης, οι Θίνες μαζί με το παραλιακό μέτωπο Ζαχάρως και λίμνη Καϊάφα, το Κοτύχι και το δάσος της Στροφυλιάς. Σε αυτές τις περιοχές η δόμηση περιορίζεται σε μικρά τουριστικά καταλύματα στις εντός σχεδίου πόλεως περιοχές και εντός ορίου οικισμών περιοχές. Επίσης σε μια ζώνη πλάτους 500 μέτρων από τα όρια των προστατευόμενων περιοχών.
- Και περιοχές αρχαιολογικών χώρων και μνημείων (Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., 2021).

2. Κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης των ειδικών μορφών τουρισμού

- Συνεδριακός τουρισμός
- Αστικός τουρισμός
- Θαλάσσιος τουρισμός

Η δημιουργία 11 κέντρων θαλάσσιου τουρισμού τα οποία θα υποστηρίζουν 9 ενότητες θαλάσσιου τουρισμού. Στην ακτίνα επιρροής των τριών από αυτών των κέντρων βρίσκεται ο νομός Ηλείας. Αυτά τα κέντρα είναι της Κέρκυρας, της Λευκάδας και της Καλαμάτας (Τσουρούλα Ζέζα, 2008).

- Πολιτισμικός τουρισμός
- Αθλητικός τουρισμός
- Ιαματικός θεραπευτικός τουρισμός
- Τουρισμός Φύσης (Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., 2021).

3 Ειδικές τεχνικές υποδομές

- Δημιουργία και ανάπτυξη αεροδρομίων
- Ολοκλήρωση και συντήρηση οδικών δικτύων

4 Σύνθετες και ολοκληρωμένες αναπτύξεις τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού

Η ανάπτυξη σύνθετων και ολοκληρωμένων τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού τα οποία λειτουργούν με τη λογική της πώλησης ή της μακροχρόνιας εκμίσθωσης τους σε τρίτους, καθώς και ενός ποσοστού τουριστικών συγκροτημάτων υπό τη μορφή διαμερισμάτων ή και κατοικιών που χρησιμοποιούνται από ξενοδοχειακές επιχειρήσεις ως τμήμα του ξενοδοχείου με τη χρήση συμβολαίων, μεταξύ αυτών και των ιδιοκτητών των κατοικιών (Τσουρούλα Ζέζα, 2008).

Αυτή η ανάπτυξη συνιστάται τόσο σε ήδη αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές αλλά και σε αναπτυσσόμενες περιοχές. Μέσα σε αυτές συμπεριλαμβάνονται μητροπολιτικές περιοχές αλλά και σε ημιορεινές και πεδινές περιοχές με βάση συγκεκριμένων κριτηρίων (Τσουρούλα Ζέζα, 2008).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Νομός Ηλείας έχει πλούσιο έδαφος για τη καλλιέργεια πρωτογενών αγροτικών προϊόντων τα οποία χρησιμοποιεί για την ανάπτυξη της οικονομίας του αλλά επιπρόσθετα αξιοποιεί τον τουριστικό τομέα. Ο τουριστικός τομέας του Νομού αναπτύσσεται κατά βάση στις παράκτιες περιοχές αλλά και σε περιοχές στην ενδοχώρα του. Κύριο παράδειγμα αυτής της ανάπτυξης είναι η περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας που αποτελεί πόλο έλξης για τους τουρίστες όντας η αφετηρία έναρξης Ολυμπιακών αγώνων.

Οι φωτιές του 2007 άφησαν το στίγμα τους σχεδόν σε όλη τη Πελοπόννησο καθώς η έκταση που πήραν ήταν πολύ μεγάλη. Από της περιοχές που υπέστην ζημιά είναι και η Αρχαία Ολυμπία και άλλες περιοχές τουριστικής σημασίας. Η ανάπτυξη αντιπυρικών μέτρων και η δημιουργία έργων σε περιοχές και ζώνες υψηλής σημασίας είναι απαραίτητες όχι μόνο για τη διατήρηση του τουριστικού τομέα και τη τοπική οικονομία αλλά και για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Οι επιπτώσεις φυσικών ή και μη καταστροφών μπορεί είναι μεγάλες για το φυσικό περιβάλλον και τις επιχειρήσεις καθώς επηρεάζουν τη μικροοικονομία αλλά και τη μακροοικονομία της περιοχής.

Μέσω του περιφερειακού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης Δυτικής Ελλάδας και μέσω του πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης για τον τουρισμό, μπορεί να γίνει ανάκαμψη της οικονομίας που βασίζεται πάνω στις αγροτικές εργασίες, όπου θα μπορεί να βασιστεί στην εξέλιξη ενός ελκυστικού και ανταγωνιστικού τομέα του αγροτουρισμού. Με το πλάνο στόχων του ειδικού πλαισίου για τον τουρισμό μπορούν να αναπτυχθούν οι ήδη υπάρχουσες τις περιοχές, με απώτερο να εξελιχθούν σε μεγαλύτερα κέντρα τουρισμού. Σε αυτό μπορεί να συμβάλλουν οι ειδικές μορφές τουρισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Barquero, A. V. (1991). *Τοπική ανάπτυξη, Μία στρατηγική για τη δημιουργία απασχόλησης, μετάφραση: Βικτωρία Χωραφά*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Bertrand, A. L. (1972). *Definitions and strategies of rural development: A search of coherence and congruity*. *Sociologia Ruralis*. 12(3&4), 233-251.
- Biodiversity. (2019). *Κοτύχι - Στροφυλιά*. Ανάκτηση 1 24, 2021, από Δικτυακός Ιστότοπος για τη φύση και τη βιοποικιλότητα: <http://www.biodiversity-info.gr/index.php/el/kotychi-strofyliia>
- Britton, S. (1982). *The political economy of tourism in the third World*. *Annals of Tourism Research*. 9(2): 331-358.
- Brown, L. (1981). *Innovation Diffusion: A New Perspective*. London & New York: Methuen.
- BSI. (2003). *ΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΕΝΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ*. British Standards Institute.
- Diocles. (2021). Ανάκτηση 1 19, 2021, από Diocles: <http://diocles.civil.duth.gr/links/home/database/ilia/pr17ge.pdf>
- E-Go. (2021, 1 26). *E-Go*. Ανάκτηση 1 26, 2021, από akesargyroupolos@gmail.com, argiro.bozatzidou@gmail.com, eleni-1981@hotmail.com, flokacity@gmail.com, fwtinipapakonstantinou@gmail.com, konsko@windowslive.com, kvmpyrkou@gmail.com, kwnstantinageorgakopoulou@gmail.com, mariageorgakopoulou02@gmail.com, th.b
- Fink, S. (1986). *Crisis Management - Planning for the inevitable*. New York: Amacom.
- Friedmann, J. (1980). *An alternative development? In: Friedmann, J., Wheelwright, E. & Connell, J.* Sydney: University of Sydney.
- google maps. (2021). *Χάρτες της google*. Ανάκτηση από Κυπριασσιακός κόλπος: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1LDGkPzK_nfhKf8Y_AbMm9F5rAJY&ll=37.3946165715698%2C21.666515804395086&z=9
- Grecotel. (2021). *Το Δάσος της Φολόης*. Ανάκτηση 1 26, 2021, από Grecotel Hotel & Resosts: <https://www.grecotel.com/el/greece-destinations/peloponnese/foloi-forest.html>
- GreekScapes . (2021). *Οι καμένες περιοχές του νομού Ηλείας*. Ανάκτηση 1 27, 2021, από GreekScapes : <http://www.greekscapes.gr/index.php/2010-01-21-16-47-29/landscapescat/50-2009-07-31-09-38-52/172-hleia>
- Hagerstand, T. (1967). *Aspects of the Spatial Structure of Social Communications and the Diffusion of Innovation*. Chicago: University of Chicago Press.
- Harrison, D. (1992). *International tourism and the less developed countries: The background*. In: *Harrison, D. Tourism and the Less Developed Countries*. London: Belhaven Press.

- Health, R. (2005). *Διαχείριση Κρίσεων*. Αθήνα: Εκδόσεις Γκιούρδας, σελ. 13-14.
- Heath, R. (1998). *Διαχείριση Κρίσεων. Αποτελεσματικές τεχνικές για επιχειρησιακή ετοιμότητα*. Αθήνα: Γκιούρδας.
- HellenicaWorld. (2021). *Νομός Ηλείας*. Ανάκτηση 1 26, 2021, από HellenicaWorld: <http://www.hellenicaworld.com/Greece/Geo/gr/NomosIleias.html>
- iefimerida.gr. (2012, 04 26). *Πώς ένα πείραμα οδήγησε στην τραγωδία του Τσερνομπίλ [εικόνες]*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από iefimerida.gr: <https://www.iefimerida.gr/news/47431/%CF%80%CF%89%CF%82-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CF%80%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%B1-%CE%BF%CE%B4%CE%AE%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B5-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%>
- IFRC. (2004). *Εκθεση παγκόσμιων καταστροφών - Εστίαση στην ανθεκτικότητα στην κοινότητα*. Bloomfield, USA:Kumarian Press Inc.: IFRC– International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.
- imerodromos.gr. (2018, 08 29). *Τυφώνας Κατρίνα – Νέα Ορλεάνη: Το φυσικό φαινόμενο και οι φυσικοί αυτουργοί ενός εγκλήματος*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από imerodromos.gr: <https://www.imerodromos.gr/tyfonas-katrina-nea-orleanh-to-fysiko-fainomeno-kai-oi-fysikoi-aytoyrgoi-enos-egklimatos/>
- in.gr. (2002, 01 15). *Δυστύχημα ήταν η έκρηξη στο εργοστάσιο της Τουλούζης, κατέληξε το πόρισμα*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από in.gr: <https://www.in.gr/2002/01/15/world/dystyximaitan-i-ekriksi-sto-ergostasio-tis-toyloyzis-katelikse-to-porisma/>
- infomust.gr. (2016, 12 18). *Η λίμνη Καϊάφα, ένα από τα εννέα καλύτερα μέρη στον κόσμο για θαλάσσιο σκι!* Ανάκτηση 01 29, 2021, από infomust.gr: <https://infomust.gr/%CE%B7-%CE%BB%CE%AF%CE%BC%CE%BD%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CF%8A%CE%AC%CF%86%CE%B1-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%AD%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81/>
- Ingham, B. (1993). *The meaning of development : Interactions between new and old ideas*. World Development. 21(11): 1803-1821.
- Matthews, H. (1977). *Radicals and world tourism: A Caribbean focus*. Annals of Tourism Research. 5:20-29.
- Miossec, M. J. (1977). *Une modele de l' espace touristique. L' Espace Geographique*. 6(1): 41-48.

Mitroff, I. I., & Anagnos, G. (2000). *Managing Crises Before they happen*. Amacom New York, (Pages 153-154).

naftemporiki.gr. (2018, 12 23). *Τα πιο φονικά τσουνάμι από το 2004*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από naftemporiki.gr: <https://www.naftemporiki.gr/story/1427517/ta-pio-fonika-tsunami-aro-to-2004>

NaturaGraeca. (2021). *Ποτάμια*. Ανάκτηση 1 15, 2021, από NaturaGraeca: <https://www.naturagraeca.com/ws/214,278,236,1,1,%CE%91%CE%BB%CF%86%CE%B5%CE%B9%CF%8C%CF%82>

NaturaGraeca. (2021). *Ποτάμια*. Ανάκτηση 1 22, 2021, από NaturaGraeca: [https://www.naturagraeca.com/ws/214,278,300,1,1,%CE%A0%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CF%8C%CF%82-\(%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C%CF%82\)](https://www.naturagraeca.com/ws/214,278,300,1,1,%CE%A0%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CF%8C%CF%82-(%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C%CF%82))

Oppermann, M. (1993). *Tourism space in developing countries*. *Annals of tourism Research*. 22(1): 157-171.

Oppermann, M., & Chon, K. S. (1997). *Tourism in Developing Countries*. London: Thompson.

Oppermann, M., & Chon, S. K. (1997). *Tourism in Developing Countries*. London: Thompson.

Pearce, D. G. (1995). *Planning for tourism in the 1990s: An integrated, dynamic, multiscale approach*. In: *Butler, R.W. & Pearce, D.G. - Change in Tourism: People, Places, Processes, (pp. 229-244)*. London: Routledge.

Potter, B. R., Binns, T., Elliot, A. J., & Smith, D. (1999). *Geographies of Development*. Essex: Longman.

Rostow, W. W. (1960). *The Stages of Economic Growth*. Cambridge: University press.

Todaro, M. P. (1994). *Economic Development*. New York: Longman - University Press.

UNISDR. (2009). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από Terminology: www.unisdr.org/we/inform/terminology

VisitGreece. (2021). *Αρχαιολογικός χώρος Ολυμπίας*. Ανάκτηση 1 25, 2021, από VisitGreece: http://www.visitgreece.gr/el/culture/archaeological_sites/olympia_archaeological_site

VisitGreece. (2021). *Το δάσος της Στροφυλιάς*. Ανάκτηση 1 26, 2021, από VisitGreece: http://www.visitgreece.gr/el/nature/forests/strofilia_the_pines_extravagance

Wall, G. (1997). *Sustainable tourism - Unsustainable development*. London: Routledge.

Wilken, T. (2001). *Crisis. Dander & Opportunity*. USA: Uncommon Sense.

Wilkinson, P. (1987). *Tourism in small island nations: A fragile dependency*. Leisure Studies. 6(2): 127-146.

Woodcock, K., & France, L. (1994). *Development theory applied to tourism in Jamaica*. In: Seaton, A.V. *Tourism: The State of Art*. Chichester: Wiley.

WWF Ελλάς. (2007, 9). *Οικολογικός απολογισμός των καταστροφικών πυρκαγιών του Αυγούστου 2007 στην Πελοπόννησο*. Ανάκτηση 1 27, 2021, από Πύλη υλικού περιβαλλοντικής εκπαίδευσης: http://www.env-edu.gr/Documents/FIRE_report_Peloponnisos.pdf

Auty, M. R. (1995). *Patterns of Development: Resources, Policy and Economic Growth*. London: Edward Arnold.

Ανδριώτης, Κ. (2005). *Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιαμός*. Αθήνα: Αθ. Σταμούλης.

Αντ. Δυτ. Ελλάδας Ηλείας. (2021). *Πληροφορίες σε σχέση με τις πυρκαγιές του 2007*. Πύργος: Αντιπεριφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Αυτοδιοίκηση. (2008, 8 4). *Χαράλαμπος Καφύρας- Νομάρχης Ηλείας: Η βοήθεια δεν έφτασε στον τόπο μας*. Ανάκτηση 2021, από Αυτοδιοίκηση: <https://www.aftodioikisi.gr/sunenteuxeis/xaralampos-kafiras-nomarxis-ileias-i-voitheia-den-efase-ston-topo-mas/>

Βικάτου, Ο. (2012). *Ολυμπία*. Ανάκτηση 1 22, 2021, από Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού : http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2358

Βικιπαιδεία. (2021, 01 19). *Έκρηξη στο λιμάνι της Βηρυτού (2020)*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από Βικιπαιδεία: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CE%BA%CF%81%CE%B7%CE%BE%CE%B7_%CF%83%CF%84%CE%BF_%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%AC%CE%BD%CE%B9_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%92%CE%B7%CF%81%CF%85%CF%84%CE%BF%CF%8D_\(2020\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CE%BA%CF%81%CE%B7%CE%BE%CE%B7_%CF%83%CF%84%CE%BF_%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%AC%CE%BD%CE%B9_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%92%CE%B7%CF%81%CF%85%CF%84%CE%BF%CF%8D_(2020))

Βικιπαιδεία. (2021, 1 25). *Λιμνοθάλασσα Κοτυχίου*. Ανάκτηση 1 26, 2021, από Βικιπαιδεία: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%B9%CE%BC%CE%BD%CE%BF%CE%B8%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CF%83%CF%83%CE%B1_%CE%9A%CE%BF%CF%84%CF%85%CF%87%CE%AF%CE%BF%CF%85

Βικιπαιδεία. (2019, 9 29). *Πηνειός (ηλειακός)*. Ανάκτηση 1 21, 2021, από Βικιπαιδεία: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CF%8C%CF%82_\(%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C%CF%82\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CF%8C%CF%82_(%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C%CF%82))

Βικιπαιδεία. (2020, 09 22). *Τυφώνας Κατρίνα*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από Βικιπαιδεία: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CF%85%CF%86%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82_%CE%9A%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%B1

Βογιατζάκης, Σ. (2007, 9 4). *Αδειασαν από πελάτες τα ξενοδοχεία της Ηλείας*. Ανάκτηση 2021, από [athens.indymedia.org: https://athens.indymedia.org/post/759262/](https://athens.indymedia.org/post/759262/)

Δαουτόπουλος, Γ. Α. (1997). *Τοπική Ανάπτυξη*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.

ΔΗΜΟΣ ΑΜΑΛΙΑΔΑΣ. (2007). *Amaliada*. Ανάκτηση 1 19, 2021, από ΔΗΜΟΣ ΑΜΑΛΙΑΔΑΣ: <http://www.amaliada.gr/Default.aspx?tabid=301&language=el-GR>

ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ. (2021, 1 19). *City Of Pyrgos*. Ανάκτηση 1 19, 2021, από ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ: http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2358

Η καθημερινή. (2001, 09 22). *Ανατινάχθηκε εργοστάσιο πετροχημικών*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από Η καθημερινή: <https://www.kathimerini.gr/world/100967/anatinachthike-ergostasio-petrochimikon/>

Η καθημερινή. (2021, 01 05). *Λίβανος: Πέντε μήνες μετά την έκρηξη και τα ερωτήματα παραμένουν*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από Η καθημερινή: <https://www.kathimerini.gr/world/561216748/livanos-pente-mines-meta-tin-ekrixi-kai-ta-erotimata-paramenoyn/>

Khan, M. M. (1997). *Tourism development and dependency theory: Mass tourism vs. ecotourism*. *Annals of Tourism Research*. 24(4):988-991.

Κουντούρη, Ε. (2018, 12 23). *26 Δεκεμβρίου 2004: Όταν χάθηκαν 250.000 άνθρωποι από τσουνάμι (pics)*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από [reader.gr: https://www.reader.gr/news/stories/26-dekemvrioy-2004-otan-hathikan-250000-anthropoi-apo-tsoynami-pics](https://www.reader.gr/news/stories/26-dekemvrioy-2004-otan-hathikan-250000-anthropoi-apo-tsoynami-pics)

Λέκκας, Ε. Κ. (2006, 10 25-27). *Οι επιπτώσεις του σεισμού 9.0R της 26ης Δεκεμβρίου 2004 (ΙνδικόςΩκεανός) και των επακόλουθων θαλάσσιων κυμάτων βαρύτητας στις κατασκευές και στα έργα υποδομής*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από 15ο Συνέδριο Σκυροδέματος, ΤΕΕ, ΕΤΕΚ: http://library.tee.gr/digital/m2173/m2173_lekkas.pdf

ΜΕ.Κ.Δ.Ε. . (2015). *Ανάπτυξη συστήματος παρακολούθησης και πρόληψης φυσικών καταστροφών για την προσαρμογή του Δήμου Μετσόβου στην κλιματική αλλαγή - Φυσικές Καταστροφές*. Ανάκτηση 01 18, 2021, από ΜΕ.Κ.Δ.Ε. Ε.Μ.Θ.: <https://www.mirc.ntua.gr/natural-disasters-metsovo/natural-disasters>

Μηχανή του χρόνου. (2021). *Η καταστροφή στο Τσέρνομπιλ*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από Μηχανή του χρόνου: <https://www.mixanitouxronou.gr/tsernompil-to-megalitero-piriniko-distichima-proklithike-otan-epichirithike-ena-pirama-pos-proklithike-i-dilitiriasi-antidrastirake-i-ekrixi/>

Ορειβατικός Σύλλογος Καλαμάτας. (2018, 11 25). *Δάσος Φολόης*. Ανάκτηση 1 23, 2021, από Ορειβατικός Σύλλογος Καλαμάτας: <https://www.eoskal.gr/gallery-eksormiseon/2018/item/914-dasos-foiois>

Ράπτης, Κ. (2020, 08 09). *Λίβανος: Η έκρηξη στη Βηρυτό αλλάζει την όψη της Μέσης Ανατολής*. Ανάκτηση 01 25, 2021, από capital.gr: <https://www.capital.gr/diethni/3473525/libanos-i-ekruxi-sti-biruto-allazei-tin-opsi-tis-mesis-anatolis>

Σαπουντζάκη, Κ., & Δανδουλάκη, Μ. (2015). *Κίνδυνοι και Καταστροφές -Εννοιες και Εργαλεία Αξιολόγησης, Προστασίας, Διαχείρισης*. Ηρώων Πολυτεχνείου 9, 15780 Ζωγράφου: ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ - Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π. (2021). *Αρχείο για τις πυρόπληκτες περιοχές της Πελοποννήσου*. Ανάκτηση από Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.: <http://courses.arch.ntua.gr/112971.html>

Τσουρούλα Ζέζα, Ε. (2008). *Ο Νομός Ηλείας τασεις μελλοντικης ανασυγκροτησης μετα τις πυρκαγιες*. Ανάκτηση 1 16, 2021, από Courses: http://courses.arch.ntua.gr/fsr/126143/22_Tsouroula-1.pdf

Φιλολία, Α., Παπαγεωργίου, Η., & Στεφανάτος, Σ. (2005). *Ολοκληρωμένο Σύστημα-Διαχείριση Κρίσεων & Ανθρώπινος Παράγοντας*. Αθήνα: Οικονομική Βιβλιοθήκη.

Φιλολία, Η. (2005). *Ανθρώπινος Παράγοντος και Συστημικός Σχεδιασμός Του Διοικητικού Περιβάλλοντος - Χωροφονική Μεθοδολογία*. Αθήνα: Ι.ΒΙ.Π.Ε.

ΦΩΤΟγράφος. (2021). *Όλες οι περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα*. Ανάκτηση 1 9, 2021, από Το Site του Φωτογράφου: <https://www.photo.gr/%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%87%CE%AD%CF%82-natura-2000-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1/>